Muuseumivarade arvestus, säilimine ja kasutamine

KONTROLLIARUANNE

nr OSIII-2-6/05/57
20.06.2005

Muuseumivarade arvestus, säilimine ja kasutamine

Tallinn
2005

Kokkuvõte

Riigikontroll auditeeris muuseumivarade arvestuse, säilimise ja kasutamise korraldust. Auditi eesmärgiks oli hinnata, kui hästi on muuseumikogud kui riigi vara hoitud ning millised tingimused on üldsusele loodud neist osasaamiseks.

Kõigist muuseumikogudest puudub täpne ülevaade. Kõik auditeeritud muuseumid ei ole suutnud nõuetekohaselt inventuure teha. Osas muuseumides on viimased põhjalikud inventuurid toimunud 20–30 aastat tagasi. Seetõttu ei saa kindel olla, et kõik kogutud museaalid (kultuuriväärtusega asjad) on muuseumides alles ning säilinud. Kõik muuseumid ei ole suutnud terve kogu ulatuses läbi viia ka teaduslikku inventeerimist (museaalide teaduslikku kirjeldamist), mistõttu ei ole riigil põhjalikku ülevaadet, milliseid kultuuriväärtuseid muuseumikogud sisaldavad. Kultuuriministeerium on viimase kolme aasta jooksul muuseumide inventuuride üle järelevalvet teinud vaid ühel korral.

Suureks probleemiks on ruumipuudus. Enam kui pooltes Riigikontrolli poolt uuritud fondihoidlates valitses ruumikitsikus ning võimalused kogude juurdekasvuks olid piiratud. Mitmed muuseumid on ruumipuuduse leevendamiseks pidanud rentima ajutisi hoiuruume (nt kortereid, laoruume) või paigutama muuseumivarasid ka tööruumidesse. Auditeeritud muuseumidest on säilitamistingimused osaliselt paranenud või paranemas Eesti Rahva Muuseumis, Eesti Ajaloomuuseumis ja Pärnu Muuseumis seoses renoveerimise või uute hoidlate ehitamisega.

Kord juba muuseumikogusse vastu võetud museaali ei ole enam võimalik kogust välja arvata (v.a taastamatult kahjustunud, hävinud või kadunud asju) ja olemasolevaid kogusid ei saa korrastada. Olukorras, kus kogud kasvavad ligi 90% ulatuses annetustena saadud asjadest ning uute museaalide säilitamine nõuab täiendavaid ja pidevaid kulusid, vajavad kogumise põhimõtted suuremat tähelepanu. Eesti muuseumidel puudub aga selge kogumispoliitika, mis peaks sisaldama kogude täiendamise põhimõtteid ning kehtestama tingimused ja piirangud uute asjade omandamiseks. Samuti ei ole riigi tasandil välja töötatud ühtset kogumispoliitikat, mis tagaks muuseumide kogumistegevuse koordineerituse.

Muuseumivarade säilitamistingimusi sai heaks või rahuldavaks hinnata üksnes kolmandikus vaadeldud fondihoidlatest. Hoidlates on probleeme peamiselt sobiva temperatuuri ja niiskustaseme hoidmisega. Museaalide säilimist ähvardavad ka vanadest elektrisüsteemidest ja võimalikest veeavariidest tulenevad ohud. Muuseumitöötajate hinnangul säilivad museaalid praegustes hoiutingimustes kindlasti 5–10 aastat ning oluliselt halvemaks nende seisukord seejuures ei lähe. Samas ei ole aga kindlust, et praegused hoiutingimused ei lühenda museaali eluiga ning nad oleksid säilinud ka näiteks 50 aasta pärast.

Muuseumivarade kasutamiseks ei ole suudetud luua häid eeldusi. Olemasolevate muuseumivarade kohta ei ole siiani suudetud luua toimivat infosüsteemi, mis võimaldaks informatsiooni muuseumides hoitavate kultuuriväärtuste kohta avalikkusele kättesaadavaks teha. Kuna seni kasutusel olnud kultuuriväärtuste infosüsteem ei ole ootuspäraselt rakendunud, on alustatud uue muuseumide infosüsteemi väljatöötamist, mis peaks tulema eelmisest kasutajasõbralikum ja võimaldama Interneti kaudu juurdepääsu kõigile huvilistele. Paljud muuseumid ei suuda uurijatele museaalidega tutvumiseks sobivaid tingimusi pakkuda. Eksponeerida suudetakse kogude suuruse ja tingimuste puudumise tõttu vaid 1,3 protsenti museaalidest. Lisaks säilitamisele kuulub muuseumide ülesannete hulka aga ka kultuurväärtuste vahendamine.

Peamised ettepanekud kultuuriministrile

- Töötada välja riigimuuseumidele pikaajaline kogumispoliitika ning sellest lähtuvalt nõuda haldusala muuseumidelt oma kogumispoliitika väljatöötamist. See looks eelduse süstemaatilise, läbimõeldud ning koordineeritud muuseumivarade kogumiseks ja säilitamiseks.

- Muuta muuseumiseadust selliselt, et muuseumidel oleks võimalik selgete ja reguleeritud protseduuride kaudu muuseumikogusid korrastada ning vajaduse korral muuseumikogust välja arvata

selliseid museaale, mida kultuuriväärtuste valdkonna ekspertide arvates ei ole mõtet muuseumi põhikogu museaalina säilitada. Muuseumikogude korrastamine peaks põhinema väljatöötatud kogumispoliitikal.

- Tagada muuseumides inventuuride läbiviimine vastavalt kehtestatud korrale, et veenduda museaalide olemasolus ja seisundis.

- Täita muuseumiseadusest tulenevat nõuet teostada muuseumikogude üle süstemaatilist järelevalvet, koostada järelevalve teostamise plaan.

- Koostada lähtuvalt vastuvõetavast "21. sajandi Eesti muuseumid – arengustrateegia aastateks 2005–2015" ja Vabariigi Valitsuse eelarvestrateegias toodud eelarve kasvu prognoosidest muuseumide investeeringute kava.

- Lisaks museaalide kogumisele ja säilitamisele pöörata tähelepanu ka muuseumivaradega tutvumisvõimaluste tagamisele nii uurijatele, huvilistele kui ka laiemale avalikkusele. Selleks töötada välja museaalide kohta ühtne infosüsteem ning nõuda muuseumitelt kasutajasõbralike tingimuste loomist, seadmata seejuures ohtu museaalide säilimist.

***

Kultuuriministri ning **rahandusministri** ametlike vastuste täistekstid on toodud kontrolliaruande lisas.

Sisukord

SISSEJUHATUS **5**

Valdkonna ülevaade **5**

Auditi iseloomustus **8**

1. MUSEAALIDE KOGUMINE JA ARVESTUS **10**

1.1. Muuseumidel puudub kogumispoliitika **10**

1.2. Kõik muuseumivarad ei ole teaduslikult inventeeritud **11**

1.3. Kõigist muuseumide kogudest puudub täpne ja ajakohane ülevaade **12**

1.4. Muuseumikogusid ei ole võimalik "puhastada" **13**

1.5. Järelevalve muuseumikogude üle ei ole piisav **14**

1.6. Museaalide arvestus ei vasta raamatupidamise nõuetele **14**

2. MUSEAALIDE SÄILIMINE **16**

2.1. Paljude muuseumide hoiutingimused ei vasta nõuetele **16**

2.2. Konserveerimise ja restaureerimise võimalused on piiratud **18**

2.3. Prioriteetide ebaselgus takistab investeeringute planeerimist **18**

3. MUSEAALIDE KASUTAMINE **20**

3.1. Ühtne infosüsteem ei ole täielikult käivitunud **20**

3.2. Eksponeeritakse vaid väikest osa museaalidest **20**

3.3. Muuseumid ei suuda uurijatele alati sobivaid tingimusi pakkuda **21**

3.4. Andmete kogumine museaalide kasutamise kohta ei ole selge ja järjepidev **22**

LISAD **24**

1. Muuseumide eelarved ja kogude suurused 2004 ..... **25**

2. Intervjuud **26**

3. Säilitamistingimused muuseumides muuseumitöötajate hinnangul **27**

KULTUURI- JA RAHANDUSMINISTRI VASTUSED **32**

Sissejuhatus

Auditi eesmärk: saada ülevaade muuseumivarade arvestuse, säilimise ja kasutamise korraldusest ning anda hinnang, kui hästi on muuseumikogud kui riigi vara hoitud ning millised tingimused on üldsusele loodud neist osa saamiseks.

Auditeeritud asutus: Kultuuriministeerium.

Auditeeritud periood: 2004. aasta. Statistilisi andmeid, kogudest väljaarvamise ja inventuuriakte vaadati ka varasemast perioodist.

Auditi ulatus: Kultuuriministeeriumi haldusalasse kuuluvad riigimuuseumid (28). Täpsemaks analüüsiks koostati valim, kuhu kuulusid Eesti Rahva Muuseum, Eesti Ajaloomuuseum, Eesti Meremuuseum, Eesti Teatri- ja Muusikamuuseum, Võrumaa Muuseum, Fr. R. Kreutzwaldi Memoriaalmuuseum, Järvamaa Muuseum, Pärnu Muuseum, Läänemaa Muuseum, Iisaku Muuseum, Saaremaa Muuseum ja SA Virumaa Muuseumid.

Auditirühma liikmed: auditijuht Külli Nõmm, audiitor Maret Põldaas ja nooremaudiitor Margit Loova.

Valdkonna ülevaade

Mõisted ja lühendid

Kontrolliaruandes on kasutatud järgmiseid mõisteid ja lühendeid:

Muuseum **–** ühiskonna ja selle arengu teenistuses olev ning üldsusele avatud mittetulunduslik püsiinstitutsioon, mis teaduslikel, hariduslikel ja meelelahutuslikel eesmärkidel omandab, säilitab, uurib, vahendab ning eksponeerib inimeste ja inimkeskkonnaga seotud materiaalseid mälestisi.[1]

Keskmuuseum – ministeeriumi valitsemisalas olev hallatav riigimuuseum, mille kogud esindavad mingit ainevaldkonda terviklikult ja mis juhendab muuseume metoodiliselt selles ainevaldkonnas. Keskmuuseumid määrab kindlaks Vabariigi Valitsus.

Maakonnamuuseum – maavalitsuse haldamisel olev riigimuuseum, mille kogud esindavad terviklikult selle maakonna ajalugu, loodust ja inimeste tegevust iseloomustavaid valdkondi ning mis juhendab maakonnas asuvaid muuseume metoodiliselt. Maakonnamuuseumid määrab kindlaks kultuuriminister.

Museaal – muuseumis arvele võetud kultuuriväärtusega asi; aruandes kasutatud samas tähenduses ka säilik.

Muuseumikogu – muuseumis asuvate museaalide kogum, mis võib olla jaotatud alakogudeks museaalide rühmade või liikide järgi.

Tulmeraamat – kogude juurdekasvu päevik, kuhu kantakse kas üksikobjektide kaupa või summaarselt akteeritud museaalid. Sissekandena märgitakse ainult museaali välised individuaalsed tunnused ilma spetsiaalsete legendide ja teatmeteta.

Teaduslik inventeerimine – museaalide arvelevõtmise teine põhietapp, mida teostavad peavarahoidja ja teaduslikud töötajad (nende puudumise korral muuseumikogu eest vastutav töötaja). Teadusliku inventeerimise käigus lisatakse museaali kohta sellised andmed nagu topograafiline liigitus, materjal ja tehnika, mõõdud, eseme seisund, eseme füüsiline kirjeldus ja muu oluline info eseme kohta.

Inventuur – iga-aastane museaalide allesoleku ja seisundi kontrollimine.

[1] Tänapäeval üle maailma kasutatav ICOMi definitsioon

KVIS – kultuuriväärtuste infosüsteem.

ICOM – Rahvusvaheline Muuseumide Nõukogu (*International Council of Museums*).

Muuseumide ülesanded

Kõige laiemas tähenduses peetakse muuseume institutsioonideks, kus kogutakse ja säilitatakse kultuuripärandit. Üldistatult arvatakse kultuuripärandiks kõik see, mida peetakse kultuuris säilitamisväärseks ja mida antakse edasi järgnevatele põlvkondadele. Kultuuripärandi hulka kuuluvad väga erinevad esemed, hooned, nähtused, looduslikud kooslused, töövõtted, rahvalooming jm. Mida tegelikult pärandiks peetakse, sõltub ühiskonnast.[2]

Muuseuminõukogu algatusel on tänaseks valminud muuseumide arengustrateegia projekt aastateks 2005–2015. Siiani on muuseumide terviklik ja sidus tulevikuvaade puudunud. Väljatöötatavas strateegias on kirjas, et muuseumide väärtustamiseks ühiskonnas on vaja teadvustada nende mitmetahulist olemust: muuseumid on ühtaegu nii mälu-, haridus-, kultuuriturismi-, teadus- ja meelelahutusasutused kui ka elukeskkonna kujundajad.

Kultuuriministeeriumi kultuuritarbimisuuringu põhjal külastavad Eesti inimesed muuseume kõige rohkem (86%) meelelahutuse ja vaba aja veetmise eesmärgil.[3]

Muuseumid ja muuseumikogud

Muuseumiseaduse § 5 alusel võib muuseumi asutada riik, kohalik omavalitsus volikogu otsusega, avalik-õiguslik juriidiline isik või eraisik. Muuseumi asutamisest peab asutaja kirjalikult teavitama Kultuuriministeeriumi.

Eestis on kokku 200 muuseumi[4], mis õigusliku seisundi järgi jagunevad järgmiselt: riigimuuseumid (32, koos filiaalidega 69), avalik-õiguslike juriidiliste isikute muuseumid (12), omavalitsustele kuuluvad (74), eraõiguslike isikute muuseumid (45).

Kultuuriministeeriumi haldusalas on praegu 28 muuseumi:

- Kultuuriministeeriumi hallatavad muuseumid: 9 keskmuuseumi, 2 keskmuuseumi staatuseta riigimuuseumi;
- maavalitsuste hallatavad muuseumid: 14 maakonnamuuseumi, 1 maakonnamuuseumi staatuseta riigimuuseum ja 2 sihtasutust.

Kultuuriministeeriumi haldusala muuseumides oli 2004. aasta lõpu seisuga säilitada 3,4 mln museaali, sellest 71% keskmuuseumide ja 24% maakonnamuuseumide põhikogudes. Tabel 1 annab ülevaate muuseumikogude suurusest, külastajate ja näituste arvust ning tuludest aastatel 1990–2003. Kontrolliaruande koostamise ajal olid 2004. aasta kohta Statistikaameti andmebaasis andmed veel avaldamata.

Tabel 1. Muuseumide üldandmed

	1990	**1995**	**1998**	**1999**	**2000**	**2001**	**2002**	**2003**
Muuseumide arv	77	118	117	179	183	182	187	200
Kogude suurus, mln säilikut	4,5	4,9	5,3	5,7	5,9	7,1	7,25	7,6
Külastajate arv, mln	1,94	0,98	1,24	1,38	1,54	1,58	1,51	1,6
Näituste arv	471	754	1007	1120	1250	1316	1290	1417
Töötajate arv		1394	1370	1452	1516	1526	1518	1493

Allikas: Statistikaamet.

[2] "21. sajandi Eesti muuseumid – arengustrateegia aastateks 2005–2015"
[3] Kultuuriministeeriumi tellitud "Elanikkonna kultuuritarbimise uuringu aruanne", Saar Poll, kevad 2003
[4] Statistikaamet

Temaatiliselt jagunesid 2003. aastal riigimuuseumid (69 koos filiaalidega) järgnevalt: 10 arheoloogia- ja ajaloomuuseumit, 17 koduloomuuseumit, 1 loodusloomuuseum, 10 kunstimuuseumit, 4 etnograafia- ja antropoloogiamuuseumi, 27 muud. 2003. aastal oli muuseumikogudest museaale 82% riigiomandis, 8% munitsipaalomandis, 7% avalik-õigusliku juriidilise isiku omandis ning 3% eraomandis.[5]

Muuseumide rahastamine

Riigimuuseume haldavad ministeeriumid või maavalitsused, neid rahastatakse riigieelarvest. Munitsipaalmuuseume kui kohaliku omavalitsuse asutusi rahastatakse kohalikust eelarvest, erijuhtudel ka riigieelarvest. Avalik-õigusliku juriidilise isiku muuseume rahastab avalik-õiguslikust juriidilisest isikust omanik.

2003. aastal oli riigi omandis 69 muuseumi (sh filiaalid) ning riik eraldas nende tegevuseks 122,2 mln krooni. Kultuuriministeeriumi haldusalas olevate muuseumide 2004. aasta eelarved on toodud aruande lisas 1. Museaalide soetamiseks ja hooldamiseks on igal aastal eraldatud umbes 2 miljonit krooni. Maakonnamuuseumidele eraldab ministeerium museaalide soetamiseks ja hooldamiseks 40 000 krooni aastas. Keskmuuseumide puhul on museaalide soetamiseks mõeldud summad aga erinevad, näiteks teatri- ja muusikamuuseumile ning meremuuseumile eraldati 2004. aastal 80 000 krooni, Eesti Rahva Muuseumile 135 000 krooni ja ajaloomuuseumile 140 000 krooni. Ministeeriumi selgituste kohaselt jagatakse raha muuseumide vahel proportsionaalselt muuseumide suurusega. Kultuuriministeeriumi haldusalas olevate muuseumide 2004. aasta eelarved ja kogude suurused on muuseumide liikide kaupa esitatud tabelis 2.

Tabel 2. Kultuuriministeeriumi haldusalas olevate muuseumide (28) eelarved ja kogud

Muuseum	**2004. a eelarve, mln kr**				**Kogude suurus (mln säilikut) 31.12.2004. a seisuga**
	Tegevuskulud		**Tegevuskuludest (riigieelarveline) museaalide soetamiseks**	**Investee-ringud**	
	Riigieelarvest	**Omatulu-dest**			
Keskmuuseumid	62, 4	12,3	1,2	12, 7	2,4
Keskmuuseumi staatuseta riigimuuseumid	6,4	0,1	0,2	0,5	0,04
Maakonnamuuseumid	20,9	2,2	0,6	8, 5	0,8
Maavalitsuste hallatavad riigimuuseumid	0,7	0,04	0,03	0	0,01
Maakonnamuuseumid SAna	4,3	22,3*	–**	0,2	0,1
Kokku	**94,8**	**37,0**	**1,9**	**21, 9**	**3,4**

* Sisaldab ainult auditi valimis olnud SA Virumaa Muuseumid omatulusid, SA A. H. Tammsaare Muuseumi omatulude kohta Riigikontrollil andmed puuduvad.
** Riigieelarvest museaalide soetamiseks eraldi raha ei eraldata.
Allikas: Kultuuriministeerium.

Museaalide soetamiseks eraldatakse raha tegevuskulude all, kuigi sisuliselt on tegemist investeeringuga kultuuriväärtuse säilitamisse.

Muuseumid kui kultuuriväärtuste vahendajad

Muuseumid vahendavad avalikkusele kultuuriväärtuseid ekspositsioonide, spetsiaalsete näituste ja muude ürituste kaudu. Muuseumid kasutavad inimeste huvi äratamiseks erinevaid mooduseid: korraldatakse atraktiivseid etendusi (näiteks SA Virumaa Muuseumid), pakutakse võimalusi osaleda õpitubades (Eesti Rahva Muuseum) või peetakse oluliseks nn akadeemilise õhkkonna säilitamist (näiteks Eesti Ajaloomuuseum).

[5] Statistikaamet

Tabelis 3 on toodud andmed auditeeritud muuseumide külastatavuse, näituste ja ürituste arvu ning kogutud omatulu kohta 2004. aastal. Muuseumide külastajate koguarv oli 2004. aastal nii kesk- kui ka maakonnamuuseumides küllaltki erinev. Kõige rohkem külastajaid oli 2004. aastal Saaremaa muuseumites ja SAs Virumaa Muuseumid. Üldiselt oli keskmuuseumide (v.a teatri- ja muusikamuuseum) külastajate arv võrreldes maakonnamuuseumidega märksa suurem.

Muuseumid on ka muuseumipedagoogiliste ja muude ürituste korraldamise aktiivsuselt küllaltki erinevad. Enamasti muuseumid, mis korraldavad aktiivselt muuseumipedagoogilisi üritusi, korraldavad vähem muid üritusi, ja vastupidi. Samas leidub ka erandeid, näiteks SA Virumaa Muuseumid on esimeste seas nii pedagoogiliste kui ka muude ürituste arvu poolest. Muude ürituste (kontserdid, vastuvõtud vm) korraldamise poolest on aktiivsemad SA Virumaa Muuseumid, teatri- ja muusikamuuseum ning Saaremaa muuseum. Leidub ka muuseume, mis on küllaltki tagasihoidlikud nii pedagoogiliste kui ka muude ürituste korraldamise aktiivsuselt (nt Iisaku ja Pärnu muuseum).

Tabel 3. Auditeeritud muuseumide külastatavus, näituste ja ürituste arv ning omatulu 2004. aastal

Muuseum	Külastajate arv	Näituste arv	Üritused				Omatulu*, kr
			Muuseumi pedagoogilised		Muud		
			arv	osalejate arv	arv	osalejate arv	
Keskmuuseumid							
Eesti Ajaloomuuseum	38 084	10	16	1 289	17	393	313 316
Eesti Meremuuseum	59 326	16	13	368	32	4 820	508 997
Eesti Rahva Muuseum	41 411	27	210	3 350	34	4 243	319 105
Eesti Teatri- ja Muusikamuuseum	9 321	10	73	2 000	51	1 718	203 750
Maakonnamuuseumid							
Fr. R. Kreutzwaldi Memoriaalmuuseum	18 912	40	173	4599	32	5041	137 754
Iisaku Muuseum	7 300	12	8	150	2	42	24 921
Järvamaa Muuseum	19 117	18	56	854	26	1 128	30 149
Läänemaa Muuseum	24 079	3	42	654	11	737	151 312
Pärnu Muuseum	14 759	14	23	739	5	246	249 215
Saaremaa Muuseum	79 301	41	57	1 755	44	3 992	2 066 547
Virumaa Muuseumid SA	93 962	30	185	3 787	60	2 640	5 500 000
Kokku	**405 572**	**221**	**856**	**19 545**	**314**	**25 000**	**9 505 666**

* Piletitulu, tulu muuseumi teenustelt, tulu üritustest ja müügitulu.
Allikas: Kultuuriministeerium.

Muuseumide võimalus rohkem külastajaid ligi meelitada sõltub lisaks nende enda aktiivsusele oluliselt ka asukohast ja kogude suurustest. Suurem korraldatud ürituste arv ei taga alati suuremat külastajate arvu, mistõttu enim külastajaid meelitanud muuseumid ei lange kokku enim üritusi korraldanud muuseumidega. Külastajate suur hulk võimaldab aga kindlasti rohkem omatulu teenida, seetõttu on suurima hulga külastajatega muuseumid eelmisel aastal ka kõige rohkem omatulu saanud. Omatulusid kasutavad muuseumid eelkõige tegevuskulude ja muude kulude katmiseks. Investeeringuid tehakse enamasti riigieelarvest eraldatud raha eest.

Auditi iseloomustus

Auditi metoodika hõlmas peamiselt järgnevaid tegevusi:

Dokumentide ja õigusaktide analüüs, sh

- Rahvusvahelise Muuseumide Nõukogu (ICOM) välja töötatud eetikakoodeks;

- “21. sajandi muuseumid – arengustrateegia aastateks 2005–2015” projekt;

- Kultuuriministeeriumi hallatavate kesk- ja maakonnamuuseumide (28) 2004. aasta aastaaruanded.

Juhtumianalüüsid muuseumides, mille käigus hinnati museaalide arvestust ning saadi ülevaade museaalide säilimisest ja nende säilimist ohustavatest riskidest ning kasutamisest. Juhtumianalüüsi kaasati valimi põhjal 11 muuseumi, sh 4 keskmuuseumi ja 7 maakonnamuuseumi. Valimi ulatuses tutvuti muuseumivarade hoiutingimustega; vaadati muuseumide põhimääruseid ja kogude korraldamise eeskirju; uuriti museaalide soetamist, vastuvõtmist ja väljaarvamist puudutavat dokumentatsiooni ning inventuuriakte.

Intervjuud muuseumitöötajate (esitatud lisas 2) ja Kultuuriministeeriumi muuseuminõuniku Peeter Maueriga.

Museaalide raamatupidamisliku arvestuse analüüs, mille käigus hinnati, kas riigil on ülevaade museaalide soetamiseks tehtud kulutustest.

1. Museaalide kogumine ja arvestus

Museaalide arvelevõtmise eesmärgiks on muuseumikogu säilimise tagamine ning võimaluse loomine muuseumikogu süstemaatiliseks kontrollimiseks, uurimiseks ja kasutamiseks.[6] Arvestussüsteem peab looma aluse selleks, et riigil oleks ajakohane ja täpne ülevaade talle kuuluvatest muuseumivaradest ning võimalus selle põhjal hinnata olemasolevat olukorda ning planeerida edasisi tegevusi.

1.1. Muuseumidel puudub kogumispoliitika

Selged ja läbimõeldud muuseumivarade kogumispõhimõtted on vajalikud kaalutletud kogumisotsuste langetamiseks ja kulude optimeerimiseks. Iga museaali säilitamine vajab püsivaid ja ajaliselt piiramatuid kulutusi. Kogumispoliitika väljatöötamise olulisust on rõhutatud ka Rahvusvahelise Muuseumide Nõukogu (edaspidi ICOM) välja töötatud eetikakoodeksis.

ICOM on välja toonud, et kogumispoliitika peaks sisaldama kogude täiendamise põhimõtteid, kehtestades tingimused ja piirangud ning samuti keelu omandada materjali, mida ei saa korralikult kataloogida, säilitada, hoiustada ega eksponeerida. Kõik omandatud asjad peaksid vastama kogumispoliitikas sõnastatud eesmärkidele ja olema valitud püsiva säilitamise, mitte aga juhusliku kasutamise eesmärgil. Neile põhimõtetele mittevastavate esemete või taime-, looma- jms eksemplaride omandamine peaks toimuma ainult väga erandlikel asjaoludel ja pärast hoolikat kaalumist muuseumi juhtorgani poolt. Iga muuseum peaks tunnustama koostöö ja konsulteerimise vajadust sarnaste huvide ja kogumispoliitikaga muuseumide vahel ning olema ühenduses niisuguste institutsioonidega, kui võib tekkida huvikonflikt nii omandamise kui ka spetsialiseerumisvaldkonna piiritlemise küsimustes. Muuseumid peaksid austama teiste muuseumide kogumisalasid. Kinke, pärandusi ja laene tuleks vastu võtta ainult siis, kui need on kooskõlas muuseumi sätestatud kogu- ja näitusepoliitikaga. Kogumispoliitika tuleks vähemalt kord iga viie aasta järel üle vaadata.

Praegu Eestis ühtset kogumispoliitikat või sisult sarnast dokumenti välja töötatud ei ole. Samuti ei olnud üheski auditeeritud muuseumis spetsiaalset kogumispoliitikat veel olemas: viiel muuseumil oli kogumispoliitika väljatöötamisel, ülejäänud 6 lähtusid põhimääruses paika pandud üldistest suunistest ega pidanud kogumispoliitikat eraldi kirjalikult fikseeritud dokumendina vajalikuks. Kogumispoliitika pannakse tihti paika iga-aastases tööplaanis või lähtutakse peavarahoidja arvamusest.

Praegu puudub muuseumidel kõigi teiste muuseumide kogudest ülevaade – kogutakse kõike, mida hinnatakse kultuuriväärtuslikuks. Nii on kõikidel muuseumidel põhikogudes hulk sarnaseid asju, mille säilitamiseks on vaja hoiunõuetele vastavaid ruume.

Kuigi muuseumiseaduse § 16 lg 1 kohaselt on muuseumid oma kogude täiendamisel iseseisvad, on selged ja fikseeritud kogumispõhimõtted vajalikud muuseumivõrgu ning vajalike investeeringute planeerimisel. Muuseumide põhimäärustes on paika pandud ainult kogumisvaldkonna üldine suund: maakonnamuuseumid koguvad oma maakonna ajalooga seonduvat ning täiendavad kogusid näitustest lähtudes; keskmuuseumid koguvad üle-eestiliselt ja valdkonnapõhiselt.

Muuseumikogusid täiendatakse nii muuseumi enda töötajate välitööde või uurimisteemaga seotud kogumistöö tulemusena kui ka eraisikutest annetajate ja müüjate abil. Museaalide soetamiseks on ministeeriumi eelarves juba aastaid ette nähtud umbes 2 mln krooni, mis jaotatakse proportsionaalselt muuseumide vahel, lähtudes nende suurusest. Maakonnamuuseumidele eraldatakse igaühele 40 000 krooni ja keskmuuseumidele vastavalt suurusele. Nimetatud summat on muuseumidel lubatud kasutada ka kogude hooldamiseks. Lisaks on museaalide soetamiseks, just kunstimuuseumid, saanud raha Kultuurkapitalilt.

[6] Kultuuriministri 27.07.1998. a määrus nr 23 “Museaalide säilimise ja arvelevõtmise kord”

Kuna museaalide soetamiseks eraldatakse riigieelarvest üsna vähe raha, eriti võrreldes kunstiväärtuste turuhindadega, peavad muuseumid uute kultuuriväärtuste oste väga põhjalikult kaaluma. Auditeeritud muuseumides (11) oli ostukomisjon moodustatud 9 muuseumis, ühes muuseumis arutatakse ostudega seotud küsimusi iganädalastel koosolekutel ning ühes muuseumis suusõnaliselt enamasti direktori, teaduri(te) ja peavarahoidja vahel. Seetõttu risk, et ostetakse mittevajalikke asju, on väike. Tabelist 4 nähtubki, et muuseumikogud täienevad peamiselt annetuste, kogumiste ning üleandmiste tulemusena.

Tabel 4. Muuseumikogude täienemine 2004. aastal

Muuseum	Annetustena, kogumistena, üleandmised (säilikut)	Soetustena (säilikut)	Soetusteks kulunud raha, kr	Kogud täienesid 2004. aastal kokku (säilikut)
Keskmuuseumid				
Meremuuseum	3 253	303	80 023	3 566
Eesti Ajaloomuuseum	488	931	113 309	1 481
Teatri- ja muusikamuuseum	11 212	754	80 000	11 966
Eesti Rahva Muuseum	12 411	402	136 461	12 813
Maakonnamuuseumid				
Järvamaa Muuseum	408	199	35 114	519
Läänemaa Muuseum	779	397	40 000	1 176
Kreutzwaldi Memoriaalmuuseum	138	107	23 089	245
Filiaalid:				
Mõniste Muuseum	87	28	569	115
Võrumaa Muuseum	630	146	8 450	776
Iisaku Muuseum	409	289	41 231	698
Pärnu Muuseum	1 277	1 156	23 975	2 433
Saaremaa	3 865	575	22 443	4 440
Virumaa Muuseumid SA	883	199	16 810	1 082
Kokku	**35 840**	**5 486**	**621 474**	**41 310**

* Sisaldab eelmistel aastatel kogutud ja arvele võtmata asju.
Allikas: Muuseumide aastaaruanded.

Auditeeritud keskmuuseumidest oli ainult ajaloomuuseum üksustena soetanud museaale rohkem kui saanud annetustena ja kogumistegevusest. Maakonnamuuseumide kogud täienesid kõigil suuremas osas annetustest ja kogumistegevusest. 2004. aastal kasutati olenevalt muuseumist kuni pool museaalide soetamise ja hooldamise kuludeks eraldatud summast museaalide säilitamiseks vajalike tarvikute ostmiseks ja muudeks museaalide hooldamiskuludeks.

Kuna Eesti muuseumide peamiseks probleemiks on ruumipuudus (vt p 2.1) ning muuseumikogud täienevad suures osas tänu tasuta saadud museaalidele, siis peab Riigikontroll selget kogumispoliitikat väga oluliseks, et tagada ainult kulutuuriväärtuslike ja muuseumi tegevusvaldkonnaga seotud asjade kogumist.

1.2. Kõik muuseumivarad ei ole teaduslikult inventeeritud

Museaalide arvelevõtmise etapid on[7]

- vastuvõetavate museaalide esmane arvestus – vastuvõtuakti koostamine ja museaalide registreerimine tulmeraamatus;
- teaduslik inventeerimine – teaduslik kirjeldamine.

[7] Kultuuriministri 27.07.1998. a määrus nr 23 “Museaalide arvelevõtmise ja säilitamise kord”, p 8

Kõik auditeeritud muuseumid koostavad alates 2001., 2002. või 2003. aastast muuseumivarade vastuvõtuaktid kultuuriväärtuste infosüsteemis (edaspidi KVIS) (vt p 3.1). Pärast esmast arvestust tuleks museaalide arvelevõtmise ja säilitamise korra kohaselt kõik vastu võetud museaalid ka teaduslikult inventeerida (kirjeldada). 2004. aasta lõpu seisuga oli auditeeritud muuseumide 2,7 mln üksuselistest kogudest teaduslikult inventeeritud kokku 68,5 protsenti (vt tabel 5).

Tabel 5. Teaduslikult inventeeritud muuseumikogud

Muuseum	31.12.2004. a seisuga teaduslikult inventeeritud (% tervest kogust)	Kogu suurus (säilikut) 31.12.2004. a seisuga
Ajaloomuuseum	96,9	279 238
Meremuuseum	80,8	75 920
Teatri-ja muusikamuuseum	59,7	620 249
Eesti Rahva Muuseum	95,8	1 186 416
Järvamaa Muuseum	97,7	70 044
Läänemaa Muuseum	22,4	66 577
Pärnu Muuseum	87,1	82 144
Iisaku Muuseum	92,3	26 054
Fr. R. Kreutzwaldi Memoriaalmuuseum	100	7 703
Filiaalid:		
Võrumaa Muuseum	87	47 567
Mõniste Muuseum	99,4	11 703
Saaremaa Muuseum[8]	64,9	139 334
Virumaa Muuseumid SA	52,6	114 261
Kokku	**68,5**	**2 727 210**

Allikas: Kultuuriministeerium.

Kultuuriministeeriumi haldusala muuseumides kokku on teaduslikult inventeeritud 79 protsenti: keskmuuseumidel ja keskmuuseumide staatuseta riigimuuseumidel 84 protsenti ning maakonnamuuseumidel[9] ja maavalitsuste hallatavatel riigimuuseumidel 65 protsenti. Samas on muuseume, kus muuseumikogud on teaduslikult inventeeritud 100%, ja muuseume, kus teaduslikult inventeeritud on vaid 22% muuseumikogust.

1.3. Kõigist muuseumide kogudest puudub täpne ja ajakohane ülevaade

Kultuuriministri 27. juuli 1998. a määruse nr 23 “Museaalide arvelevõtmise ja säilitamise kord” punkti 47 kohaselt peavad muuseumid museaalide allesoleku ja seisundi kontrollimiseks igal aastal korraldama inventuure. Inventuure tuleks teha arvestusega, et kõik museaalid oleksid üle kontrollitud vähemalt üks kord iga viie aasta järel. Muuseumi põhjendatud taotluse korral võib Kultuuriministeerium seda tähtaega pikendada. Enamik muuseume ei suuda seda nõuet täita. Osas muuseumides on viimased põhjalikud inventuurid tehtud 20–30 aastat tagasi. Probleemsemad on suured muuseumid, kus on suured kogud.

Auditeeritud muuseumidest oli terves muuseumikogus inventuuri ühe aasta jooksul jõudnud teha Saarema Muuseum, Iisaku Muuseum ja SA Virumaa Muuseumid (sihtasutuse loomise eel). Ülejäänud muuseumid korraldavad igal aastal inventuure vastavalt võimalustele.

Näiteks Eesti Rahva Muuseumis oli viimane põhjalik inventuur tehtud 1952. aastal. Sellest ajast saadik on tehtud vaid üksikuid inventuure. Järgmine põhjalik inventuur plaanitakse teha kolimise käigus Raadil valmivasse uude muuseumihoonesse.[10] Läänemaa muuseumis oli viimane

[8] Koos filiaalidega
[9] Andmete puudumise tõttu pole arvestatud SA A. H. Tammsaare muuseumi.
[10] Plaanitakse ehitama hakata 2007. aastal.

dokumenteeritud inventuur 1962. aastal. Inventeeritud on ka hiljem, kuid ühtegi dokumentaalset tõendit selle kohta ei ole. Meremuuseumis on suurem osa kogudest inventeerimata, viimased inventuurid on tehtud 1980ndate alguses. Väärismetallikogus tehti inventuur 2004. aastal, eelmine oli tehtud 1986. aastal. Kunstikogu hoitakse pakitult (hinnanguliselt umbes 400 üksust, sh graafilised lehed) juba aastaid. Sel aastal tehakse kunstikogus inventuur, mis plaanitakse lõpetada järgmisel aastal. Pärast inventuuri pakitakse asjad uuesti, kuna fondihoidlas spetsiaalset hoiukohta pole. Dokumendikogus on 4–5 kasti arvele võtmata asjadega. Nii on need seisnud üle 5 aasta ja ei ole täpselt teada, mida need kastid sisaldavad.

Inventuuride tegemata jätmisel võivad lisaks ülevaate puudumisele olla ka tõsisemad tagajärjed: ei suudeta tuvastada, kas osa varadest on kaduma läinud või varastatud. Näiteks Tartumaa Muuseumis viidi 2001. aastal seoses direktori vahetumisega läbi muuseumi kogude inventuurid. Inventuuride käigus selgus, et alates 1959. aastast polnud inventuure tehtud ja muuseumi vara polnud eeskirjade järgi arvele võetud. Olemasolevate dokumentide alusel tuvastati suur museaalide puudujääk, kuid kes vastutavatest töötajatest, millal ja millises osas tekitasid sellise olukorra, polnud olemasolevate dokumentide põhjal võimalik välja selgitada. 2002. aastal alustati inventuuride tulemusel avastatud museaalide kadumise osas kriminaalasi. 2004. aastal kriminaalasi lõpetati, sest kogutud tõendite põhjal polnud võimalik tuvastada süüd ametialases lohakuses või ametiseisundi kuritarvitamises, kuna ajavahemikul 1957.–2001. a oli vahetunud väga palju muuseumi töötajaid ning viimati ametis olnud vastutavate ametisikute lohakusega ega ametiseisundi kuritarvitamisega tekitatud kahju konkreetset suurust ega aega polnud võimalik millegagi tõendada. Kriminaalmenetluse käigus leiti, et Kultuuriministeerium ei olnud muuseumi kogusid kontrollinud ega museaalide arvelevõtmises ja säilitamises esinenud puudusi avastanud.

1.4. Muuseumikogusid ei ole võimalik “puhastada”

Museaalide väljaarvamine muuseumikogudest on väga piiratud. Muuseumiseadus lubab museaali kogust välja arvata ainult juhul, kui see

- on kahjustatud ja seda ei ole võimalik taastada (vajalik kultuuriministri kirjalik nõusolek);
- on hävinud või kaotsi läinud;
- antakse üle teisele muuseumile;
- on soetatud heauskselt, teadmata et soetatud kultuuriväärtusega asi on omandatud ebaseaduslikult Eestis või teises riigis või on ebaseaduslikult teisest riigist välja viidud, ning antakse välja omanikule või teisele riigile.[11]

Muuseumivarade säilimise ja kontrolli seisukohast on ranged nõuded kahtlemata põhjendatud. Sellised piirangud välistavad võimaluse, et hetkeajendite mõjul võidakse mõnd kultuuriväärtusega asja võõrandada või lihtsalt hävitada. Samuti on seeläbi minimeeritud risk spekulatsioonideks ja väljaarvamise kuritarvitusteks.

Teisalt eeldab aga selline kord, kus juba museaaliks tunnistatud asja põhimõtteliselt ei olegi võimalik ümber hinnata ja kogust välja arvata, et muuseumid lähtuvad läbimõeldud kogumispõhimõtetest. Auditeeritud muuseumides toodi aga mitmel juhul välja probleem, et muuseumidesse on aastakümnetega kogunenud asju, mida põhikogus hoiunõuetele vastavates tingimustes või siis üldse kultuuriväärtusliku asjana pole muuseumil mõtet säilitada. Näiteks Iisaku Muuseumi raamatute kogus on hulk raamatuid, mida museaalina ei ole mõtet säilitada ja mis võiksid olla raamatukogus inimestele kasutamiseks.

[11] Muuseumiseadus, § 19

Suur osa muuseumide põhikogude museaale seisab hoidlates – need ei jõua näitustele ja neid ei uurita. Samas on need esemed kultuuriväärtuslikud: isegi kui praegu ei kasuta neid keegi, ei tähenda see, et nende asjade vastu ei tunta huvi tulevikus. Selleks et need asjad säiliksid ka aastakümnete ja enamagi pärast, on vaja neid hoida sobivates tingimustes. Igasuguse museaali säilitamine ja hooldamine nõuab ressursse, ja kui eeldada, et ideaalis võiksid museaalid säilida igavesti, tähendab see ka riigile püsivat kulu määramatuks ajaks.

Hoidlate vähesus on juba aastaid olnud muuseumide üheks põhiprobleemiks. Muuseumikogud kasvavad pidevalt riik vajab pidevalt juurde ka hoiupinda. 2004. aastal oli auditeeritud muuseumide (11) kogude juurdekasv u 41 300 museaali, kogudest väljaarvamiste kohta ministeerium arvestust ei pea, kuid muuseuminõuniku sõnul on paaril viimasel aastal ministeeriumi haldusala muuseumides (28) kogudest välja arvatud kokku umbes 1000 museaali. Kuigi uued valmivad hoidlad Eesti Rahva Muuseumil Raadil, ajaloomuuseumil Maarjamäel, Pärnu Muuseumil renoveeritavas hoones ja kunstimuuseumil peatselt valmivas uues hoones lahendavad mõneks ajaks vähemalt osa muuseumide ruumiprobleemi, ei ole välistatud, et juba mõne aja pärast on vaja uusi hoidlaid.

1.5. Järelevalve muuseumikogude üle ei ole piisav

Muuseumiseaduse § 12 paneb Kultuuriministeeriumile muuseumikogude üle järelevalve teostamise ülesande (sh museaalide arvelevõtmise, seisundi, hoiu- ning eksponeerimistingimuste ja inventuuride tegemise kontroll). Järelevalve tulemused tuleks seaduse järgi vormistada õiendiga. Viimase kolme aasta jooksul on ministeerium inventuuride järelevalvet teinud vaid ühel korral – 2003. aastal Tartumaa muuseumis seoses museaalide kadumisega (vt ka p 1.3).

2004. aastal palus Kultuuriministeerium muuseumidel esitada 2003. aasta lõpu seisuga andmed korraldatud ja planeeritavate inventuuride kohta. Saadetud andmetest selgus, et inventuuride vormistamisega on probleeme. Esitatud tabelitest ei saa kõikide muuseumide kohta terviklikku ülevaadet: mõni muuseum on esitanud andmed terve kogu kohta, mõni aga ainult selle osa kohta kogust, kus inventuur on 2003. aastal tehtud. Seepärast puudub ministeeriumil siiani kõikide muuseumide osas täpne ülevaade, kui palju museaale tervest kogust on üle kontrollitud.

Kokkuvõtvalt võib öelda, et muuseumide kogusid ei ole peale muuseumi enda keegi kontrollinud. Maavalitsuste siseaudiitorid auditeerivad peamiselt raamatupidamist ega kontrolli kogusid. Ministeeriumi siseaudiitorid on muuseumides teinud ainult finantsauditeid, museaalidega seonduvat pole auditeeritud, v.a 2004. aastal Keskkonnaministeeriumi valitsemisala alla viidud Eesti Loodusmuuseumis vara ning museaalide säilivuse tagamise audit.

1.6. Museaalide arvestus ei vasta raamatupidamise nõuetele

Muuseumid on siiani raamatupidamises arvestanud museaalide soetamisel nende soetusmaksumuse tegevuskulude koosseisus ega ole museaale põhivarana arvele võtnud. Nii tasuta saadud[12] kui soetatud museaalide üle peetakse olenevalt muuseumist alates 2000. a, 2001. a või 2003. aastast koguselist (soetatud museaalide korral maksumust näitamata) arvestust infosüsteemis KVIS. Lisaks peavad paljud muuseumid museaalide üle arvestust käsitsi inventari- ja tulmeraamatutes (mõnel muuseumil on tulmeraamatus näidatud lisaks kogusele ka soetusmaksumus, mõnel mitte).

Riigikontroll leidis 2003. aastal Kunstimuuseumis tehtud finantsauditi käigus, et museaalide arvestus ei vasta raamatupidamispõhimõtetele: museaale ei võeta raamatupidamises arvele põhivarana, nende soetusmaksumus arvestatakse raamatupidamisregistrites majanduskulude koosseisus. Seega on muuseumivarad näidatud raamatupidamises tegelikest väiksemana ja tegevuskulud suuremana. Riigikontrolli tähelepanekust lähtudes hakkas Rahandusministeerium nõudma museaalide raamatupidamis-

[12] Saadud annetustena, kogumistegevusest, üleandmised

liku arvestuse korrastamist: alates 2004. aastast soetatud museaalid tuleb arvele võtta põhivarana, juhul kui soetusmaksumus algab 10 000 kroonist (alates 2005. a on piirmäär 30 000 krooni[13]).

Muuseumid põhjendavad museaalide soetamiseks tehtud kulude arvestust tegevuskuludena asjaoluga, et museaalide kogumine on muuseumiseaduse kohaselt üheks muuseumide põhitegevuseks, ning peavad museaalide soetamiseks tehtud kulusid tegevuskuludeks.

Kultuuriministeerium viitab oma seisukohas[14] muuseumiseadusele, mille tähenduses museaalid on muuseumikogusse arvatud kultuuriväärtusega asjad, mitte kõik kunstiväärtused, mis võivad olla raamatupidamiskohuslase poolt soetatud ja kuuluvad tema vara koosseisu. Kultuuriministeeriumi hinnangul ei ole museaalide rahaline arvestus võimalik ega ka põhjendatud.

Raamatupidamise Toimkonna juhendis[15] on öeldud, et materiaalse põhivara mõiste alla kuuluvad varad, mis raamatupidamiskohustuslane, kelle põhiülesanne on teatud varade säilitamine või eksponeerimine (näiteks arhiivid, muuseumid, raamatukogud), on määranud alalhoidmisele. Materiaalne põhivara võetakse algselt arvele tema soetusmaksumuses, mis koosneb ostuhinnast (k.a tollimaks ja muud mittetagastatavad maksud) ja otseselt soetamisega seotud kulutustest.[16] "Riigi raamatupidamise üldeeskirja" § 41 lg 2 p 2 kohaselt on lubatud, olenemata soetusmaksumusest, arvele võtta kunstiväärtused (sh museaalid), mille väärtus aja jooksul ei vähene.

Riigikontroll on seisukohal, et museaalide soetamine on investeering muuseumi põhiülesannete täitmiseks ning museaalide arvestus tuleb viia kooskõlla raamatupidamise põhimõtetega.

Ettepanekud kultuuriministrile

- Töötada välja riigimuuseumidele pikaajaline kogumispoliitika ning sellest lähtuvalt nõuda haldusala muuseumidelt oma kogumispoliitika väljatöötamist. See looks eelduse muuseumivarade süstemaatiliseks, läbimõeldud ning koordineeritud kogumiseks ja säilitamiseks.

- Muuta muuseumiseadust selliselt, et muuseumidel oleks võimalik selgete ja reguleeritud protseduuride kaudu muuseumikogusid korrastada ning vajaduse korral muuseumikogust välja arvata selliseid museaale, mida kultuuriväärtuste valdkonna ekspertide arvates ei ole mõtet muuseumi põhikogu museaalina säilitada. Muuseumikogude korrastamine peaks põhinema väljatöötatud kogumispoliitikal.

- Tagada muuseumides inventuuride läbiviimine vastavalt kehtestatud korrale, et veenduda museaalide olemasolus ja seisundis. Riigil peab olema täpne ja ajakohane ülevaade talle kuuluvatest varadest.

- Täita muuseumiseadusest tulenevat nõuet teostada muuseumikogude üle süstemaatilist järelevalvet, koostada järelevalve teostamise plaan.

- Viia museaalide arvestus kooskõlla raamatupidamise seaduse ja riigi raamatupidamise üldeeskirjaga – määrata kindlaks tähtaeg (näiteks 01.01.2005) ja hakata sellest alates museaale arvele võtma põhivarana (soetusmaksumuses ja tasuta saadud museaalid nullmaksumuses säiliku kaupa).

Ettepanek rahandusministrile

- Viia riigi raamatupidamise üldeeskirja sisse erisus museaalide inventuuride osas, lähtudes kultuuriministri 27.07.1998. a määruse nr 23 "Museaalide arvelevõtmise ja säilitamise kord" punktist 47.

[13] Rahandusministri 26.07.2004. a määrus nr 128
[14] 28.11.2003. a Kultuuriministeeriumi poolt Rahandusministeeriumile saadetud kiri nr 5.2-1/4604
[15] Raamatupidamise Toimkonna juhend 5, punkt 9
[16] Rahvusvahelised Raamatupidamise Standardid (IAS) 16, p 14

2. Museaalide säilimine

Museaalide arvelevõtmise ja säilitamise korra[17] kohaselt

- peavad muuseumi ekspositsiooni-, näituse- ja hoidlaruumide tehnilised ja kliimatingimused tagama museaalide säilivuse ja julgeoleku. Tuletõrje- ja valvesignalisatsioon nendes ruumides on kohustuslik;

- peavad muuseumi hoidlad olema eraldatud ekspositsiooni- ja teistest külastajatele mõeldud ruumidest.

Lisaks juhinduvad muuseumid hoiutingimuste loomisel ka järgmistest soovituslikest juhenditest:

- rahvusvaheline soovituslik standard ISO 11799 "Dokumentide hoiunõuded raamatukogu ja arhiivmaterjalidele". See hõlmab muuseumide osas otseselt arhiivkogusid, raamatukogusid jm;

- Ennistuskoja Kanuti poolt 1994. aastal välja antud "Muuseumi varahoidja meelespea", mis on muuseumidele praegu põhiliseks juhendiks museaalide säilitamisel;

- muuseumiühingu poolt 1995. aastal välja antud "Muuseumi varahoidja meelespea".

Esemete hoiustamise standarditega plaanib ministeerium tegeleda lähiaastatel seoses Tallinna muuseumide ühishoidla kavandamisega. Praegu on ministeerium tellinud soovituslike standardite koostamise materjalide kaupa Kanutist. Väljatöötatavad standardid põhinevad juhtivate Euroopa riikide soovituslikel standarditel. Valmimas on tekstiilikogude soovituslik standard.

2.1. Paljude muuseumide hoiutingimused ei vasta nõuetele

Auditi käigus tutvuti 4 keskmuuseumi ja 7 maakonnamuuseumi fondihoidlatega ja küsiti muuseumitöötajate hinnangut säilitamistingimuste kohta. Kokku hõlmas analüüs 40 erinevat hoidlat, millest ainult 16-le sai anda hinnangu hea või rahuldav. Kahe vaadeldud hoidla tingimusi tuli hinnata museaalide säilitamiseks koguni täiesti ebasobivaks (Eesti Meremuuseumi laohoone ja Võrumaa muuseumi puukuur). Peamisteks probleemideks on ruumipuudus, soovituslikust erinev temperatuur ja niiskus. Mitmeid hoidlaid ähvardab ka veeavarii oht ning elektrisüsteemid on vanad. Ülevaade auditeeritud muuseumide säilitustingimustest on esitatud aruande lisas 3. Tabelist on välja jäetud Eesti Rahva Muuseumi ruumid, sest muuseum kolib oma varad peagi üle Raadil valmivatesse hoidlatesse, mille tingimused on väga head.

Muuseumid ja fondihoidlad asuvad suuremas osas vanades hoonetes, mis vähemal või rohkemal määral on kohendatud muuseumidele sobivaks. Spetsiaalselt fondihoidlateks hakati hooneid ehitama alles neli aastat tagasi. Suuremad neist on osaliselt valminud (Eesti Rahva Muuseumi hoidlad Raadil ja peatselt valmivad Eesti Kunstimuuseumi hoidlad uues hoones). Lisaks uute hoonete ehitamisele on riik investeerinud muuseumide kasutuses olevate hoonete ümberehitamisesse ja renoveerimisse. Suuremahulisematest on osaliselt valminud või valmimas ajaloomuuseumi hoidlad Maarjamäel, spordimuuseumi hoidlad ja SA Virumaa Muuseumid hoidlad.

Kuna paljude muuseumide kasutuses olevad hooned on vanad ega ole ehitatud muuseumihooneteks, siis on probleeme hoidlates sobiva temperatuuri ja niiskuse hoidmisega. Hoonetes on tsentraalne keskküte, mida ei saa reguleerida tsooniti, vaid ainult kogu majas. Kuna ühes majas on nii hoidlad, tööruumid kui ka ekspositsioonisaalid, siis lähtutakse temperatuuri hoidmisel eeskätt seal töötavatest inimestest, mitte museaalidest.

[17] Kultuuriministri 27.07.1998. a määrus nr 23, p 49 ja 50

Niiskus on kõige suuremaks probleemiks, eriti suviti, keldrikorruse hoidlaruumides. Neid hoidlaid läbivad ka keskküttetorud, mis lõhkemisel põhjustaksid suuri kahjustusi.

Paljud muuseumid ei ole suutnud paigaldada ventilatsioonisüsteeme ja niiskuseimureid. Hoidlates, kus ei saa reguleerida temperatuuri ja niiskust, võib esineda suuri kõikumisi temperatuuri ja niiskuse osas, mis on museaalide säilimiseks kõige ohtlikum. Suuri temperatuurikõikumisi on näiteks Iisaku muuseumi hoidlates, mis on ilma kütteta ja sõltuvad otseselt välistest ilmastikutingimustest.

Temperatuuri reguleerimise võimaluse puudumine hoidlates toob talviti jälle kaasa liigkuivuse. Selle vastu võideldakse käepäraste vahenditega: kaetakse radiaatoreid märgade rätikutega, tuulutatakse ruume.

Suureks probleemiks museaalide säilitamisel on ka ruumipuudus. Sellest tulenevalt hoitakse museaale mittesobilikes tingimustes: tööruumides, erinevates kohtades rendipinnal ja ka kohendatud puukuurides. Näiteks teatri- ja muusikamuuseum on deponeerinud esemeid eesmärgil, et need oleksid paremates tingimustes, kui neil hetkel on võimalik hoida; Võrumaa Muuseum hoiab osa kogust valvesignalisatsioonita puukuuris tabaluku taga; meremuuseum rendib Asi Balti Laevaremonditehas laohoonet, kus museaalid on kütmata keldri tingimustes.

Muuseumi varahoidja meelespeas on öeldud, et puhastamata ja profülaktiliselt desinfitseerimata esemeid ei tohi viia otse fondi. Esemed tuleb esmalt viia spetsiaalsesse hoidlasse, nn tulmekambrisse. See peab olema hästi ventileeritav ja suhteliselt madala temperatuuriga ruum, kus kogudesse liidetavaid esemeid hoitakse paar kuud. Kõik eksponaadid tuleb puhastada ja desinfitseerida enne põhifondi viimist. Juba puhastatud esemeid ei tohi hoida koos puhastamata esemetega. Selliseid tulmekambreid on vähestel muuseumidel (nt Eesti Rahva Muuseumil, ajaloomuuseumil).

Mitmed auditeeritud muuseumid hoiavad ruumi vähesuse tõttu vastuvõtmata asju kas peavarahoidja toas või teistes tööruumides kastides, suurematele esemetele leitakse välitingimustes n-ö katusealune ning mõningal juhul hoitakse museaale näiteks ka kinnistes kastides fondihoidlates.

Muuseumidel, kellel konservaatoreid ei ole, puuduvad harilikult ka asjade pesemiseks vajalikud ruumid. Museaale puhastatakse hädapärastes ruumides – tualettruumides jm, kus on olemas kraanikauss. Vastavalt aastaajale tehakse puhastustöid ka õues. Tihtipeale oodataksegi uute vastuvõetud asjade puhastamise ja desinfitseerimisega seni, kuni seda saab teha õues. Sisetingimustes üldjuhul desinfitseerimisvõimalusi loodud ei ole.

Näiteks Iisaku Muuseum kirjutas kultuuriministrile muuseumikogust väljaarvamise taotluses, et "…seoses hoidlate puudumisega pole võimalik eraldi hoida hallitusseente, puukoide jne. Kahjustustega objekte. Selleks tuli need objektid hävitada, et vältida kahjurite ja seenhaiguste levikut teistele objektidele."[18]

Kõikides auditeeritud muuseumide fondihoidlates on olemas tuletõrje-ja valvesignalisatsioonid. Samas on muuseume, kus valvesüsteem on kogu maja peale (ekspositsioon, tööruumid, hoidlad), mitte tsooniti. Sellistel juhtudel on hoidlad tööajal valveta.

Muuseumitöötajate hinnangul säilivad museaalid praegustes hoiutingimustes kindlasti 5–10 aastat ning oluliselt halvemaks nende seisukord seejuures ei lähe. Samas mööndakse, et pole ka piisavat kindlustunnet, et praegused hoiutingimused ei lühenda museaali eluiga. Seda, mis seisus hoiunõuetele mittevastavates tingimustes hoitud museaalid on 50 aasta pärast, ei osata öelda.

Ministeeriumil on välja töötatud "21. sajandi Eesti muuseumid – arengustrateegia 2005–2015" projekt, mis sel sügisel esitatakse koos arengukavast lühemajalisema tegevuskavaga Riigikogule. Arengukavas nähakse säilitamise tagamiseks vajadust rajada tänapäevaste hoidlaseadmetega varustatud piirkond-

[18] Iisaku Muuseumi 13.03.2003. a taotlus nr 31

likud ühishoidlad. Ühishoidlasse plaanitakse konserveerimislabor ning hoidlad eeskätt suurematele ja vähem kasutatavatele esemetele. Praeguseks on ministeerium selgitanud Tallinna ühishoidla vajadused ning tellinud analüüsi selle ehitamiseks Vabaõhumuuseumi territooriumile. 2006. aasta riigieelarves taotletakse Tallinna ühishoidla ja Kanuti hoone projekteerimiseks 5 mln krooni.

Säilitamistingimused on osaliselt paranenud ja paranemas Eesti Rahva Muuseumil Raadile uute hoidlate ehitamisega, ajaloomuuseumil Maarjamäe kompleksi väljaehitamisega ja Pärnu Muuseumil muuseumiaida renoveerimisega.

2.2. Konserveerimise ja restaureerimise võimalused on piiratud

Suurem osa restaureerimistöid tehakse Ennistuskojas Kanut, kes osutab eelarvest teenust 33 muuseumile (10 keskmuuseumi, 15 maakonnamuuseumi (sh SA Virumaa Muuseumid), 3 linnamuuseumi, 2 riigimuuseumi ja 3 munitsipaalmuuseumi). 2004. aastal oli muuseumide (sh eramuuseumid) konserveerimistööde osakaal kogu Ennistuskoja Kanut konserveerimistööde mahust 63,2%.

Erasektorist tellitakse restaureerimistöid, korrastamist ja parandamist vähe. Muuseumid on valdavalt Ennistuskoja Kanut tööga rahul ja teda peetakse usaldusväärseks partneriks. Mitmete museaalide konserveerimistöid ei ole spetsialistide puudumise tõttu võimalik erasektorist tellida. Järjekorrad on küll pikad, kuust aastateni, kuid midagi hädapärast pole tegemata jäänud. Kergemaid konserveerimistöid teevad muuseumitöötajad ka ise Kanutilt saadud juhtnööride järgi. Eesti Rahva Muuseumil on oma konserveerimislabor, kuid teisi ümbruskonna muuseume nad üldjuhul teenindada ei jõua.

Muuseumid ei suuda ise vajalikul määral teha ka preventiivset konserveerimist, mis on suur osa igaaastasest konserveerimise vajadusest. Põhjus on peamiselt ruumikitsikuses. Muuseumide töötajad oskaksid ja võiksid ise hädapäraseid konserveerimise ja restaureerimise töid teha, kuid selleks puuduvad vajalikud ruumid (tekib palju tolmu, töödeldakse kemikaalidega).

Auditeeritud keskmuuseumidest oli oma konservaator või konservaatorid tööl Eesti Rahva Muuseumil ja ajaloomuuseumil ning maakonnamuuseumidest Saaremaa Muuseumil, Läänemaa Muuseumil (0,25 kohaga) ja Pärnu Muuseumil. Ülejäänud muuseumides on hädapäraseid töid teinud teadurid jt muuseumitöötajad ise või on tellitud teenust erasektorist tasu eest.

2.3. Prioriteetide ebaselgus takistab investeeringute planeerimist

Riigikontroll tõi oma 2001. aastal tehtud auditis “Riiklike investeeringute planeerimine Kultuuriministeeriumis”[19] välja, et Kultuuriministeeriumi investeeringute juhtimine ei ole olnud süsteemne ning investeerimisprojektide põhjendatud ja läbipaistev valik ei ole tagatud.

Praeguseks on ministeeriumil investeeringute kava tehtud suurte projektide – Eesti Kunstimuuseumi uue hoone, Eesti Rahva Muuseum Raadi kompleksi ja Eesti Ajaloomuuseumi Maarjamäe kompleksi väljaehitamise – osas. Muuseumide olemasoleva kinnisvara parendamise ja olemasoleva seisundi säilitamise osas ajalist investeeringute kava ei koostata, kuna ei ole selgust, kui palju igal eelarveaastal muuseumidele investeeringuteks eraldatakse.

Maakonnamuuseumide investeeringute suurus muuseumide kaupa selgub eelarveaasta sees, kui on selge muuseumidele investeeringuteks eraldatud summa.

Muuseumid esitavad igal aastal eelarve tegemise käigus ka investeeringute taotlused. Ministeeriumi muuseuminõunik teeb esitatud taotluste põhjal koondi ja oma ettepanekud rahastamise osas. Seejärel

[19] Peakontrolöri 20.03.2001. a otsus nr 13-5/034

arutatakse rahastamise ettepanekuid juhtkonnas ning Rahandusministeeriumiga. Neid läbirääkimisi ei dokumenteerita.

Muuseuminõuniku sõnul ei ole investeeringute kava võimalik pikemalt planeerida, kuna otsused prioriteetsete valdkondade kohta muutuvad ja muuseumide ajalise investeeringukava koostamine tekitaks muuseumidele asjatuid illusioone.

Investeeringuteks saadakse raha ka struktuurifondidest, kuid selleks peab olema ministeeriumil kindlustunne, et ta suudab tagada struktuurifondi rahastatavale projektile omaosaluse. Struktuurifondidest raha taotlemine sõltub muuseumi aktiivsusest.

Ettepanek kultuuriministrile

- Koostada lähtuvalt vastuvõetavast “21. sajandi Eesti muuseumid – arengustrateegia aastateks 2005–2015” ja Vabariigi Valitsuse eelarvestrateegias toodud eelarve kasvu prognoosidest muuseumide investeeringute kava.

3. Museaalide kasutamine

Lisaks kultuuriväärtuste kogumisele, uurimisele ja säilitamisele on muuseumide ülesandeks ka korraldada nende üldsusele vahendamist nii teaduslikel, hariduslikel kui ka meelelahutuslikel eesmärkidel.[20] Museaalide üldsusele vahendamine (kasutamine) on seotud eelkõige nende eksponeerimise ja uurimisega teadlaste või huviliste poolt, aga ka erinevate näituste ja ürituste korraldamisega, mille eesmärgiks on muuseumidesse rohkem külastajaid tuua ning kultuuripärandit laiemalt tutvustada.

Museaalide kasutamise osas on Riigikontrolli eesmärgiks eelkõige anda ülevaade muuseumivarade kasutamise ulatusest ja museaalide kasutamiseks loodud tingimustest. Selle kohta, kas praegustes tingimustes kasutatakse museaale piisavalt ja kas tingimuste parendamisel museaalide kasutamine suureneks, Riigikontroll hinnangut ei anna, kuna see vajaks täiendavat põhjalikku analüüsi.

3.1. Ühtne infosüsteem ei ole täielikult käivitunud

Museaalide kasutamise esmaseks eelduseks on informatsiooni kättesaadavus olemasolevate museaalide kohta. 1990ndate lõpus hakati Taani eeskujul Eesti muuseumide jaoks välja töötama elektroonilist kultuuriväärtuste infosüsteemi (edaspidi KVIS). Selle eesmärgiks oli luua Eesti muuseume rahuldav ühtne infosüsteem, mis võimaldaks anda põhjaliku ülevaate muuseumide kogudest ning jälgida museaalide liikumist nii muuseumisiseselt kui muuseumist väljapoole.

KVISi kasutamine ei ole muuseumidele olnud kohustuslik, mistõttu muuseumid on seda kasutanud väga erinevalt, kuigi kõik auditeeritud muuseumid on seda vähemal või suuremal määral rakendanud. Muuseumid, kus arvutikasutamise oskus on parem, kasutatakse KVISi igapäevatöös rohkem. Retrospektiivselt sisestavad muuseumid infot süsteemi väga erinevalt: mõne eesmärgiks on sisestada museaale suhteliselt palju ning hiljem sisestatut täiendada; mõned sisestavad museaale koguseliselt vähem, kuid väga põhjalikult; on ka neid, kes ootavad, et uus muuseumide infosüsteem (MUIS) tööle rakenduks ja siis hakkavad retrospektiivselt sisestama. Muuseumitöötajate hinnangul suudaksid suuremad muuseumid praeguste töötajate arvu ja kogude mahu juures oma kogud infosüsteemi sisestada 20–30 aasta jooksul. Selleks et muuseumid ja avalikkus saaksid võrgupõhise KVISi loodavat lisaväärtust kasutada, oleks vajalik, et süsteemi oleks sisestatud ligi 2/3 kogudest.

Kuna KVIS ei ole ootuspäraselt rakendunud, on praegu juurutamisel uus muuseumide infosüsteem (edaspidi MUIS), mis peaks tulema KVISist kasutajasõbralikum ja võimaldama Interneti vahendusel juurdepääsu kõigile huvilistele. MUISi plaanitakse muuseumides katsetada sel aastal. Kultuuriministeeriumi muuseuminõuniku sõnul ehitatakse uus süsteem üles selliselt, et juba KVISi kantud museaalid kodeeritakse automaatselt uude süsteemi ümber.

Ühtne ja toimiv arvestussüsteem on oluline museaalide üle arvestuse pidamiseks, riigile selge ülevaate saamiseks talle kuuluvatest varadest ning ka võimalikele museaalide kasutajatele – teadlastele, uurijatele ja teistele huvilistele. Info olemasolevate kultuuriväärtuste kohta tuleb teha avalikkusele kättesaadavaks. Selleks et toetada muuseumivarade laiemat uurimist ning pakkuda võimalust ka laiemal avalikkusel meie kultuuripärandist osa saada (nt sarnaselt raamatukogude üldkasutatavate elektrooniliste kataloogidega), on ühtne ja Interneti-põhine arvestussüsteem peamiseks eelduseks.

3.2. Eksponeeritakse vaid väikest osa museaalidest

Üheks võimaluseks hinnata muuseumide tegevust museaalide kasutamisel on vaadata eksponeeritud museaalide arvu. Samas sõltub eksponeeritud museaalide arv erinevatest teguritest (nt museaali suurus, eksponeerimistingimuste olemasolu, museaalide säilimise tagamine) ja seega ei ole õige seda

[20] Muuseumiseadus, § 3 lg 4

näitajat otseselt muuseumide töö kvaliteedi hindamisel aluseks võtta. Siiski peaks museaalide kasutamise laiendamine olema kõigi muuseumide eesmärgiks, mille poole püüelda.

Muuseumidel, kus eksponeerimistingimused ei vasta museaalile vajalikele hoiutingimustele, tuleb näituste väljapanemisel otsustada, kas olulisem on tagada museaali säilimine või selle näitamine üldsusele. Seega peab muuseum otsustama, kumb tema põhieesmärkidest on olulisem. Vahel on sellised olukorrad lahendatud museaalidest koopiate tegemisega ja nende eksponeerimisega.

Tabel 6. Museaalide eksponeerimine 2004. aastal

Muuseum	Museaale kokku	Eksponeeritud museaalid		Eksponeerimise koht %-des		
		arv	% museaalidest	põhi-ekspositsioonis	näitustel	väljaspool
Eesti Ajaloomuuseum	279 238	3 993	1,4	77	11	12
Eesti Meremuuseum	75 920	1 422	1,9	74	16	10
Eesti Rahva Muuseum	1 186 416	4 821	0,4	49	12	39
Eesti Teatri- ja Muusikamuuseum	620 249	1 740	0,3	7	50	43
Fr. R. Kreutzwaldi Memoriaalmuuseum	66 973	6 175	9,2	78	21	1
Iisaku Muuseum	26 054	2 412	9,3	64	25	10
Järvamaa Muuseum	70 044	4 056	5,8	93	3	4
Läänemaa Muuseum	66 577	1 333	2,0	84	15	1
Pärnu Muuseum	82 144	1 800	2,2	81	17	3
Saaremaa Muuseum	139 333	5 902	4,2	94	2	4
Virumaa Muuseumid SA	114 261	2 442	2,1	65	0	35
Kokku	**2 727 210**	**36 096**	**1,3**	**73**	**13**	**14**

Allikas: Kultuuriministeerium, Riigikontrolli analüüs.

Valimi andmetest selgub, et muuseumid eksponeerivad küllaltki väikest osa museaalidest (vt tabel 6). Keskmuuseumides, kus museaalide arv on suurem, on eksponeeritud museaalide osakaal museaalide koguarvust väiksem kui maakonnamuuseumides. Auditeeritud muuseumid eksponeerisid oma museaalidest kokku 1,3%. Keskmuuseumides oli eksponeeritud kuni 1,9% museaalidest, maakonnamuuseumides ulatus eksponeeritud museaalide osakaal 2–9,3%ni.

Museaale eksponeeritakse põhiekspositsioonis, näitustel ja väljaspool muuseumi. Suurem osa museaalidest on nii kesk- kui ka maakonnamuuseumidel eksponeeritud põhiekspositsioonis (v.a teatri- ja muusikamuuseum, kelle põhiekspositsioon moodustas vaid 7% eksponeeritud museaalidest). Kui püsiekspositsioonile lisaks kalduvad maakonnamuuseumid museaale eksponeerima pigem näitustel (v.a SA Virumaa Muuseumid), siis keskmuuseumid on aktiivsed nii museaalide näitustel kui ka väljaspool eksponeerimisega.

Museaale antakse kasutada ka teistele muuseumidele. Kasutada andmisel võetakse taotlus-garantiikiri, kus märgitakse, millist museaali ja mis otstarbel soovitakse saada ning millistes tingimustes seda hoitakse. Kui vajalikke hoiutingimusi ei suudeta tagada, siis museaali kasutada ei anta. Intervjueeritud peavarahoidjate sõnul senini museaalide kasutada andmisega suuri probleeme ei ole olnud (ei ole läinud kaotsi, ei ole oluliselt rikutud). Samas nenditi Eesti Rahva Muuseumis, et on olemas ka museaale, mida sobilike hoiutingimuste olemasolulgi teistele muuseumidele kasutamiseks ei anta.

3.3. Muuseumid ei suuda uurijatele alati sobivaid tingimusi pakkuda

Museaalide uurimine nii teadlaste kui ka asjahuviliste poolt saab toimuda üldjuhul ainult muuseumides kohapeal. Seetõttu on oluline, et muuseumidel oleksid olemas sobilikud tingimused, nii et huvilised võiksid museaalidega tutvuda. 2004. aastal käis auditeeritud muuseumides enam kui 3400 uurijat (fondide kasutajat), järelikult on huvi museaalide vastu olemas.

Auditi käigus selgus, et sobilikke tingimusi aga muuseumid alati pakkuda ei suuda. Näiteks on uurijatele mõeldud ruumid tihti suhtelised väikesed, mistõttu ei ole võimalik korraga palju uurijaid vastu võtta (nt Eesti Rahva Muuseumis, Eesti Meremuuseum). On ka muuseume, kus uurijatele ei ole üldse kohapeal uurimistingimusi välja pakkuda (nt Pärnu Muuseum).

2004.aasta andmetel käis keskmuuseumides uurijaid tunduvalt rohkem kui maakonnamuuseumides, mida võib nende eripärast ja suurusest lähtudes pidada ka loomulikuks. Auditeeritud keskmuuseumidest paistab suurima uurijate arvu poolest silma Eesti Teatri- ja Muusikamuuseum (1427 uurijat), teistes vaadeldud keskmuuseumides jäi uurijate arv enamasti 400 lähedale (v.a Eesti Meremuuseum). Maakonnamuuseumide seas paistab suuremate uurijate arvu poolest silma SA Virumaa Muuseumid, kus 2004. aastal käis 256 uurijat. Teistes maakonnamuuseumides jäi uurijate arv vahemikku 88–165. Muuseumide andmetel kasutavad uurijad enim fotokogu ja arhiivikogu; esemekogude vastu tuntakse vähem huvi.

Lisaks fondide kasutajatele peetakse raamatukogu olemasolul eraldi arvestust ka raamatukogu külastajate üle. Eraldi raamatukogu on valimis olnud muuseumidest olemas Eesti Rahva Muuseumil, teatri- ja muusikamuuseumil ja Saaremaa muuseumil. Nimetatud muuseumide raamatukogusid külastas 2004. aastal kokku 1525 inimest.

Uurijate hulga kõrval on oluline ka see, kui suure arvu museaalide vastu huvi tuntakse. Ministeeriumil on plaanis hakata koguma andmeid ka kasutatud museaalide arvu kohta. Siiani pole muuseumid kokku arvutanud seda osa museaalidest, mida pole kunagi kasutatud. 2004. aastal uurijate poolt kasutatud museaalide arvuks hindasid näiteks Iisaku muuseumi töötajad ligikaudu 1% ja Meremuuseumi töötajad 2% museaalidest. Koos eksponeeritud museaalidega kasutati Iisaku muuseumis 2004. aastal ligikaudu 10% ja Meremuuseumis 4% museaalidest.

3.4. Andmete kogumine museaalide kasutamise kohta ei ole selge ja järjepidev

Ministeerium kogub muuseumide tegevusest ülevaate saamiseks erinevaid andmeid külastatavuse, uurijate, näituste, ürituste jm kohta, kuid nende põhjal põhjalikumat analüüsi ei tehta.

Andmete kogumisel ei ole rõhku pandud nende kvaliteedile, mistõttu nende analüüsimine on peaaegu võimatu. Ministeerium väitis, et muuseumid on liiga erinevad, et neid erinevate näitajate põhjal omavahel võrrelda ja mingeid analüüse üldse teha. Riigikontroll nõustub, et muuseumide andmed ei ole üheselt võrreldavad, kuid kvaliteetsete pikaajaliste andmete olemasolu on siiski hädavajalik kas või selleks, et teha näiteks analüüsi konkreetse muuseumi ja selle arengu kohta.

Ministeerium on saatnud muuseumidele täitmiseks tabelid, kuid ei ole selgitanud, mida mingi näitaja all täpselt küsitakse, mistõttu muuseumid tõlgendavad näitajaid erinevalt. Näiteks ei ole omavahel võrreldavad ministeeriumi poolt 2004. aasta kohta küsitud andmed muuseumides korraldatud näituste kohta, sest muuseumid on näituse mõistet tõlgendanud erinevalt. Osa muuseume on näitusena käsitlenud püsiekspositsiooni erinevaid osasid (nt Rakvere Linnakodaniku Majamuuseumis on eraldi näitusena käsitletud selliseid püsiekspositsiooni osasid nagu kingsepa töötuba, rätsepa töötuba, linnaelaniku elutuba), teised muuseumid ei ole samas püsiekspositsiooni näitusena üldse arvestanud (nt Võrumaa muuseum). Samuti ei saa alati kindel olla ka esitatud andmete õigsuses. Näiteks piletiga, soodus-piletiga ja tasuta muuseume külastanute arv ei langenud kokku külastajate koguarvuks esitatud numbritega.

Museaalide kasutamise ja muuseumide külastatavust iseloomustavate andmete järjepidev kogumine on väga tähtis, sest sellised näitajad on üheks oluliseks aluseks muuseumide töö hindamisel. Ministeerium peaks aga muuseumidelt nõutavad andmed täpsemini lahti seletama, et need oleksid muuseumidele üheselt mõistetavad, ning kontrollima muuseumilt saadavate andmete õigsust. Lisaks arvasid mitme muuseumi töötajad, et ministeeriumi nõutavad andmed on liiga formaalsed ega kirjelda piisavalt muuseumi sisulist tegevust.

Ettepanekud kultuuriministrile

- Lisaks museaalide kogumisele ja säilitamisele pöörata suuremat tähelepanu ka muuseumivaradega tutvumisvõimaluste tagamisele nii uurijatele, huvilistele kui ka laiemale avalikkusele. Selleks organiseerida kiiresti museaalide kohta andmete kandmine loodavasse infosüsteemi ning nõuda muuseumitelt kasutajasõbralike tingimuste loomist ja kultuuriväärtuste aktiivsemat avalikkusele pakkumist, seadmata seejuures ohtu museaalide säilimist.

- Koguda muuseumide tegevuse kohta süstemaatiliselt andmeid, et oleks võimalik nende tegevust ja arengut hinnata. Tagada kogutavate andmete üheselt arusaadavus, et saadud informatsiooni oleks võimalik võrdlevalt analüüsida.

Jüri Kõrge
III auditiosakonna peakontrolör

Lisad

1. Muuseumide eelarved ja kogude suurused 2004

Muuseum	2004. a eelarve, kr				Kogu suurus (säilikut) 31.12.2004. a seisuga
	Tegevuskulud		RE tegevus-kuludest museaalide soetamiseks	Investee-ringud	
	riigieelarvest	omatulud			
Keskmuuseumid					
Eesti Ajaloomuuseum	6 483 523	300 000	140 000	1 047 7000	279 238
Eesti Meremuuseum	5 017 431	440 000	80 000	290 000	75 920
Eesti Teatri- ja Muusikamuuseum	3 311 974	80 000	80 000	217 000	620 249
Eesti Rahva Muuseum	13 022 370	183 000	135 000	47 000	1 186 416
Eesti Arhitektuurimuuseum	2 949 117	580 000	80 000	1 000 000	7 400
Eesti Vabaõhumuuseum	6 790 260	6 145 903	85 000	400 000	67 305
Eesti Spordimuuseum	4 563 865	180 000	75 000	0	111 262
Eesti Tervishoiumuuseum	1 787 607	382 500	75 000	300 000	23 167
Eesti Kunstimuuseum	18 490 675	4000 000	400 000	0	55 417
kokku	**62 416 822**	**12 291 403**	**1 150 000**	**12 731 000**	**2 426 374**
Keskmuuseumi staatuseta riigimuuseumid					
Eesti Tarbekunsti- ja Disainimuuseum	2 769 885	49 000	75 000	300 000	11 617
Tartu Kunstimuuseum	3 651 106	72 000	86 000	200 000	25 304
kokku	**6 420 991**	**121 000**	**161 000**	**500 000**	**36 921**
Maakonnamuuseumid					
Järvamaa Muuseum	1 290 671	15 250	40 000	0	70 044
Läänemaa Muuseum	1 478 031	70 000	40 000	340 000	66 577
Pärnu Muuseum	1 679 088	100 000	40 000	555 000	82 144
Iisaku Muuseum	650 730	22 000	40 000	199 000	26 054
Fr. R. Kreutzwaldi Memoriaalmuuseum (sh filiaalid)	2 526 845	65 000	40 000	0	66 973
Saaremaa Muuseum (sh filiaalid)	3 782 767	1 498 410	40 000	382 000	139 334
Harjumaa Muuseum	1 237 554	10 505	40 000	6 600 000	16 166
Hiiumaa Muuseum	1 500 875	91 000	40 000	0	28 097
Mahtra Talurahvamuuseum	729 100	51 000	40 000	0	33 643
Palamuse O. Lutsu Kihelkonnamuuseum	980 693	150 000	40 000	0	27 128
Põlva Talurahvamuuseum	840 179	48 688	40 000	171 000	23 418
Valga Muuseum	1 348 301	20 150	40 000	0	68 121
Tartumaa Muuseum	864 482	10 000	40 000	271 000	35 452
Viljandi Muuseum	1 981 928	50 246	40 000	0	123 970
kokku	**20 891 244**	**2 202 249**	**560 000**	**8 518 000**	**807 121**
Maavalitsuste hallatavad riigimuuseumid					
Rannarootsi Muuseum	723 912	40 000	30 000	0	10 860
Maakonnamuuseumid SAna					
SA Virumaa Muuseumid	3 956 998	–	–	0	114 261
SA A. H. Tammsaare Muuseum	372 782	–	–	200 000	–
kokku	**4 329 780**	**–**	**–**	**200 000**	**114 261**
Muuseumid kokku	**94 782 749**	**14 654 652**	**1 901 000**	**21 949 000**	**3 395 537**

2. Intervjuud

1. Eesti Ajaloomuuseum: Toomas Tamla (direktor), Aivar Põldvee (teadusdirektor), Sirje Pallo (peavarahoidja).
2. Eesti Meremuuseum: Urmas Dresen (direktor), Ruth Ristmägi (peavarahoidja).
3. Eesti Rahvamuuseum: Riina Reinvelt (peavarahoidja).
4. Eesti Teatri- ja Muusikamuuseum: Ülle Reimets (direktor), Marika Palu (peavarahoidja).
5. Fr. R. Kreutzwaldi Memoriaalmuuseum: Siiri Toomik (direktor), Ivi Laatsit (peavarahoidja).
6. Iisaku Muuseum: Ülle Marits (direktor), Liivi Mölder (peavarahoidja).
7. Järvamaa Muuseum: Tiiu Saarist (direktor), Valev Väljaots (asedirektor).
8. Läänemaa Muuseum: Talis Vare (direktor), Eve Otstavel (peavarahoidja).
9. Pärnu Muuseum: Aldur Vunk (direktor), Laura Kipper (peavarahoidja).
10. SA Virumaa Muuseumid: Ants Leemets (juhatuse esimees), Ruth Ojarand (peavarahoidja), Eve Ong (Palmse mõisa direktor).
11. Saaremaa Muuseum: Endel Püüa (direktor), Maret Soorsk (peavarahoidja).

3. Säilitamistingimused muuseumides muuseumitöötajate hinnangul

Hoiukoht	Elektri-süsteem	Tuleohutus	Oht veeavarii kahjustusteks	Temperatuur	Niiskus	Ruumimaht	Turvalisus	Kokkuvõttev hinnang
Eesti Teatri- ja Muusikamuuseum								
Olevimäe korter	1960. aastaist	Tuletõrjeandurid	Üleval on korter, veeavarii korral saavad museaalid kahjustada	Liiga kõrge (keskküte, ei ole võimalik reguleerida)	hea, muusikariistade jaoks liiga kuiv.	Juurdekasvu ei kannata	Valve-signalisatsiooni süsteem	Temperatuur ja niiskus ebasobivad, varsti ruumikitsikus
Olevimäe kortermaja garaaž	2003. aastast	Tuletõrjeandurid	Kahjustamise ohtu ei ole	Liiga kõrge	Liiga kuiv	Juurdekasvu ei kannata	Valve-signalisatsiooni-süsteem	Temperatuur ja niiskus ebasobivad, varsti ruumikitsikus
Müürivahe tänava ruumid	1960. aastaist	Tuletõrjeandurid, kustutid	Hoidlaruumides kahjustamise ohtu ei ole, tööruumides olevad museaalid saavad veeavarii korral kahjustada	Hoidlates hea, saab reguleerida. Näituse-saalis ja tööruumides on liiga kõrge (inimestest lähtuvalt ei soovita madalamat temperatuuri hoida)	Hea, suvel on müüritornides liiga niiske	Hoidlates praegu normaalne, juurde-kasvu ei kannata; ruumipuudusest tulenevalt hoitakse museaale ka töö-ruumides	Valve-signalisatsiooni-süsteem	Ruumipuudus, museaale hoitakse ka tööruumides
Suur-Sõjamäel renditud laoruumid	Korras	Tuletõrjeandurid	Ei ole suurt ohtu	Hea	Hea	Praegu normaalne, palju enam juurde ei mahu	Üldine maja valvesignalisat-sioonisüsteem	Hea
Hoidla rahvus-raamatukogus								Ajutine hoiukoht, normaalsed tingimused
Eesti Meremuuseum								
Laohoone Balti Laevaremonditehase hoovil (suurim hoidla)	Rahuldav, on kontrollitud	Tuletõrjeandurid	Ohtu ei ole	Kütet ja ventilatsiooni-süsteemi ei ole. Talvel on temperatuur väga madal	Liiga niiske	Normaalselt	Valve-signalisatsiooni-süsteem	Ladu on renditud hoidlaks ruumi-kitsikuse tõttu, tingi-mused seal mitte-rahuldavad

Pika tn hoovil asuv hoone	Uus, vahetatud	Tuletõrjeandurid	Ohtu ei ole	Tingimused täidetud. Temperatuuri saab reguleerida, olemas ventilatsioonisüsteem	hea	5–10 aastaks on ruumi kindlasti. Kunstikoguga probleem – pakitult kastides, pole oma ruumi	Valve-signalisatsiooni-süsteem	Hea, probleem kunstikogu hoidmisel
Muuseumihoone	Korras	Tuletõrjeandurid	Fotokogu tööruumides – vanad radiaatorid, oht olemas; arheoloogiakogu hoidlas ohtu pole	Fotokogu jaoks vale temperatuur. Arheoloogiakogu hoidlas optimaalne	Fotokogu jaoks liiga kuiv; arheoloogiakogu hoidlas normaalne	Tööruum pole sobilik fotode hoidmiseks. Arheoloogiakogu hoidlas on ruumikitsikus	Valve-signalisatsiooni-süsteem	Ruumikitsikus, fotokogu hoitakse tööruumides
Eesti Ajaloomuuseum								
Börsi käigu kelder	Osaliselt 1930. ja 1950. aastatest, osaliselt kaasaegne	Suitsuandurid, pulberkustutid, vesikud	Vee- ja keskküttetorustik 1950. aastatest, suur veeavarii oht	Talvel reguleeritav, suvel mitte (ventilatsioon puudub)	Talvel hea, suvel üliniiske. Selle leevendamiseks mobiilsed niiskuseimurid	Väike, juurdekasvu ei kannata	Kõik fondid eraldi valve all, juurdepääs peavarahoidjal ja koguhoidjatel	Veeavarii oht, ruumid suviti niisked, ruumid juurdekasvu ei kannata
Pika tn hoidla (varsti kolitakse Maarjamäele renoveeritud hoidlasse)	Osaliselt 1930. ja 1950. aastatest, osaliselt kaasaegne	Suitsuandurid, pulberkustutid, vesikud	Vee- ja keskküttetorustik 1950. aastatest, suur veeavarii oht	Talvel reguleeritav, suvel mitte (ventilatsioon puudub)	Talvel hea, suvel üliniiske. Selle leevendamiseks mobiilsed niiskuseimurid	Vähe ruumi	Kõik fondid eraldi valve all, juurdepääs peavarahoidjal ja koguhoidjatel	Tingimused paranevad, kolitakse uutesse hoidlatesse
Maarjamäe loss (ruum valminud 1987)	1987. aastast	Sprinklersüsteem, suitsuandurid, pulberkustutid	Suurt ohtu ei ole	Talvel reguleeritav, suvel mitte, ventilatsioon puudub, niiskuse mõõdikud, mida arvutiprogramm võimaldab kontrollida	Talvel hea, suvel niiske. Selle leevendamiseks mobiilsed niiskuseimurid	Rahuldav	Kõik ruumid on valve all	Rahuldav
Maarjamäel. 2 hoidlat valminud 1987 (Pirita tee 72a ja 74)	1987. aastast	Sprinklersüsteem, suitsuandurid, pulberkustutid	Suurt ohtu ei ole	Talvel reguleeritav, suvel mitte, ventilatsioon puudub, niiskuse mõõdikud, mida arvutiprogramm võimaldab kontrollida	Talvel hea, suvel niiske. Selle leevendamiseks mobiilsed niiskuseimurid	Rahuldav	Kõik ruumid on valve all	Rahuldav

Maarjamäel. 2 hoidlat valminud 2005 (Pirita tee 70/72)	2005. aastast	Gaasikustutus, suitsu-andurid, pulber-kustutid	Suurt ohtu ei ole	Hea	Talvel hea, suvel niiske. Selle leeven-damiseks mobiilsed niiskuseimurid	Piisavalt	Kõik ruumid on valve all	Väga hea
Pärnu Muuseum								
Muuseumi Rüütli tänava hoidlad	1970. aastaist	Tuletõrjeandurid. Puidust riiulid tuleohtlikud	Ohtu ei ole	Normaalne (keskküte, mida ei saa reguleerida)	Suvel liiga niiske	Ruumikitsikus, kui aida tänaval saab uus hoone valmis, kolitakse sinna	Valve-signalisatsiooni-süsteem	Tuleohtlikud puidust riiulid; tingimused paranemas seoses kolimisega
Janseni maja	2003. aastast	Tuletõrjeandurid	Ohtu ei ole	Normaalne, suvel katuse all liialt kõrge	Hea	Kitsas, muuseum kolib oma fondi aida tänava hoone valmimisel ära	Öösel valve all, päevaks mingeid turvasüsteeme ei ole	Tingimused paranemas seoses kolimisega
Rääma tänava hoidla	2000. aastast	Tuletõrjeandurid	Veeavarii korral suur kahjustuste oht	Normaalne (elektriküte, ei saa reguleerida)	Normaalne	Hoidla ja tööruumid ühes, arheoloogiakogu puhul pole hull	Valvesignalisat-sioon öösel	Rahuldav
Aida tänava hoidlad		Tuletõrjeandurid	Ohtu ei ole	Hea (kütteta ruumid, talvel köetakse elektri-radiaatoritega)	Hea	Normaalne	Valve all hoidla kaks ruumi aidas	Hea
Järvamaa Muuseum								
Vana töökoda, muuseumist 300 m kaugusel	Korras	Tulekustutid, suitsu-andurid	Katus vana, läbi-tilkumise oht. Muud ohtu ei ole	Hea, stabiilne (köetakse elektriradiaatoritega)	Talvel probleeme ei ole, suvel niiske	Vähe ruumi, kõiki museaale hoitakse koos	Valvesignalisat-sioonisüsteem (löögi-ja liikumisandurid), näitusesaalis valvuritel turva-nupp	Ruumikitsikus, suviti probleeme niiskusega
Muuseumi II korrusel asuv hoidla	Korras	Tulekustutid, suitsu-andurid	Oht olemas: hoidlat läbivad kesküttetorud on vanad	Hea (reguleeritavad radiaatorid)	Normaalne	Kitsas, juurdekasvu ei kannata	Valve-signalisatsiooni-süsteem	Ruumikitsikus
Virumaa Muuseumid								

Tallinna tn 3a kelder ja I korrus	Uus	Tuletõrjeandurid ja pulberkustutid	Ohtu pole	Hea, olemas ventilatsioon	Hea, saab reguleerida	On arvestatud juurdekasvuga	Valve-signalisatsiooni-süsteem. I korrus ja kelder jaotatud eraldi tsoonideks	Hea
Tallinna tn 3a mööblimaja	Uus	Tuletõrjeandurid ja pulberkustutid	Ohtu pole	Hea (põrandaküte)	Hea, saab reguleerida	Normaalselt	Eraldi valve all	Hea
Tallinna tn 3a renoveeritud garaaž	Uus	Tuletõrjeandurid ja pulberkustutid	Ohtu ei ole	Hea, reguleeritav	Hea, võimalik reguleerida	Juurdekasvuks vähe pinda	Eraldi valve all	Hea
Palmse mõisa kaalukoda (ajutine hoidla, suuremad põllutööriistad)		Tuletõrjeandurid		Väga hea			Valve-signalisatsiooni ei ole, aga on tellitud	Ajutine hoidla
Läänemaa Muuseum								
Kooli tn 5	1990. aastatest	Tuletõrjeandurid	Oht minimaalne, avarii korral kahjustus	Sõltub välisest õhutem-peratuurist (ei saa regu-leerida, kliimaseadmeid ei ole); suviti liiga kõrge	Pisut kuiv	Võimaldab juurde-kasvu (tavalise juurdekasvu juures 5 aastat kindlasti)	Omaette valvetsoon eraldi koodiga	Rahuldav
Kooli tn 2 II korrusel	1970. aastaist või vanem	Tuletõrjeandurid	Küttesüsteem (1970. aastatest) läbib hoidlat, oht olemas	Normaalne, suviti pisut kõrge (reguleerida ei saa, kütet on võimalik vähemaks keerata ainult majapõhiselt, mitte ruumiti)	Keskküttest tingituna kuiv (ei ole võimalik reguleerida).	Praegu kitsas, kuid arhiivi kolimise ja endise kontoriruumi korrastamisega tuleb ruumi juurde	Üks valve-signalisatsiooni-süsteem tervele majale (nii fondid kui näitusesaal)	Temperatuuri ja niiskusega probleeme (ei saa reguleerida)
Kooli tn 2 hoovil asuvas kuuris	1990. aastate keskelt	Tuletõrje-andurid	Ohtu pole	Talvel normaalne (elektriküte, saab regu-leerida). Probleem suvi-ti (kliimaseadmeid pole)	Rohkete sademete ajal liiga niiske, väliskliimast sõltuv (ei saa reguleerida).	Kasvuruumi on	Omaette valvetsoon	Probleeme niiskusega
Saaremaa Muuseum								
Suurtükitorn	2000. ja 2005. aastast	Tuletõrje tehniline valvesüsteem	Oht väike	Normaalne	Normaalne	Väike juurdekasv võimalik	Tehniline valvesüsteem	Hea
Vallihoidla (valmis märtsis 2005 ja on veel sisustamata)	2005. aastast	Tuletõrje tehniline valvesüsteem	Ülemisel korrusel oht väike, alumisel suur				Tehniline valvesüsteem	Hea

Kantselei kelder	1995. aastast	Tuletõrje tehniline valvesüsteem	Oht väike	Võiks olla jahedam	Suvel niiske, talvel kuiv	Piisavalt ruumi juurdekasvuks	Tehniline valvesüsteem	Suur veeavarii oht, sobiva niiskus-tasemega probleeme
Vana hoidla	1995. aastast	Tuletõrje tehniline valvesüsteem	Oht väike	Normaalne	Suvel niiske, talvel kuiv	Juurdekasv piiratud	Tehniline valvesüsteem	Sobiva niiskus-tasemega probleeme
Raamatukogu	2001. aastast	Tuletõrje tehniline valvesüsteem	Oht väike	Normaalne	Talvel kuiv	Piisavalt ruumi juurdekasvuks	Tehniline valvesüsteem	Sobiva niiskus-tasemega probleeme
Raamatukogu kelder	2001. aastast	Tuletõrje tehniline valvesüsteem	Oht väike	Normaalne	Suvel niiske, talvel kuiv	Piisavalt ruumi juurdekasvuks	Tehniline valvesüsteem	Sobiva niiskus-taseme probleeme
Lossi ekspositsioon	1985. ja 2002. aastast	Tuletõrje tehniline valvesüsteem	Ülemisel korrusel oht väike, keldris suur	Normaalne	Suvel niiske, talvel kuiv		Tehniline valvesüsteem	Keldris suur veeavarii oht, sobiva niiskustaseme probleeme
Iisaku Muuseum								
Muuseumiruumid, katusealused ja kütteta siseruumid	1998. aastast	Tuletõrjeandurid	Hoidlaruume kesk-küttetorud ei läbi, ekspositsiooniruume läbivad. Oht kahjus-tusteks on väike	Hoidlaruumid kütteta, talvel miinuskraadid	Katusealustes hoidlates on niiskuse kõikuvus suur, siseruumides normaalne	Kitsas, juurdekasvu ei kannata	Valvesüsteem	Suur niiskuse kõiku-vus (kütteta ruumid), ruumipuudus
Kreutzwaldi Memoriaalmuuseum								
Hoidlaruum, abihoones Võrumaa Muuseumi mööblihoidla	1980. aastatest	Tuletõrjeandurid, pulberkustutid	Suurt ohtu ei ole	Rahuldav	Rahuldav	Ruumipuudus, museaale lukus-tatud kappides ka tööruumides	Valvesüsteem	Ruumipuudus
Filiaal Võrumaa Muuseum: põhi-hoidla muuseumi soklikorrusel	1980. aastatest	Tuletõrjeandurid, pulberkustutid	Küttetorud läbivad hoidla ruume, risk olemas	Rahuldav, fotokogule halb (talvel rahuldav, suvel liiga kõrge)	Rahuldav, suvel vahel liiga niiske	Ruumipuudus, juurdekasvu ei kannata	Valvesüsteem	Fotokogu eba-sobivates tingi-mustes, ruumi-puudus
Filiaal Võrumaa Muuseum: kuur muuseumi õuel	1950. aastatest	Pulberkustutid	Ohtu pole	Kütteta, temperatuur vastavalt ilmale	Vastavalt ilmale, ei saa reguleerida	Ruumikitsikus (sisuliselt ladus-tamine, mitte säilitamine)	Valve-signalisatsiooni ei ole, uksed lukus	Kütteta ruum (sõltuv ilmast), ruumipuudus
Filiaal Mõniste Muu-seum: avafond-eks-positsioon, üks väike eraldi hoidlaruum	1960. a-st kuni praeguseni, hoonete kaupa kaasajastatud	Tuletõrjeandurid, pulberkustutid	Ohtu pole	Kütteta, temperatuur vastavalt ilmale	Niiskus vastavalt välistingimustele	Juurdekasvu ei kannata	Valvesüsteem	Kütteta ruum (sõltuv ilmast), ruumipuudus

Kultuuri- ja rahandusministri vastused

KULTUURIMINISTEERIUM

Hr Jüri Kõrge
Peakontrolör
Riigikontroll
Narva mnt 11a
15013 TALLINN

Teie: 31.05.2005 nr OSIII-2-7.1/05/821

Meie: 16.06.2005 nr 1.5-3/3043

Muuseumivarade audit

Lugupeetud härra Jüri Kõrge

Esitame kultuuriministeeriumi arvamused muuseumivarade auditi aruande eelnõus esitatud seisukohtade ja ettepanekute kohta.

Eelnõu punkt 1.1. Muuseumidel puudub kogumispoliitika
Nõustume, et muuseumid vajavad selgeid kogumispoliitikaid. Ühtne kogumispoliitika saab sisaldada ainult üldisi printsiipe, konkreetsed kogumispoliitikad töötavad välja muuseumid lähtuvalt muuseumi tegevusvaldkonnast. Muuseumide ühise kogumispoliitika ja selle aluseks olevate kogumisprintsiipide sõnastamine on 2004.–2005. aastal väljatöötatud Eesti muuseumide arengustrateegia üks eesmärkidest. Hetkel koostavad juba 25 muuseumi Tartu Linnamuuseumi koordineerimisel oma kogumispoliitikaid.

Eelnõu punkt 1.2. Kõik muuseumivarad ei ole teaduslikult inventeeritud
Museaalide teaduslik inventeerimine on pikaajaline protsess ning võrreldav tihti eraldi väiksema uurimistööga. See on osa muuseumi teadustöötaja igapäevatöost. Museaali väärtust ei saa siduda ainuüksi teadusliku inventeerimise olemasoluga. Paljudel juhtudel puuduvad muuseumides valdkondade erialaspetsialistid, kes kõiki uurimisobjekte põhjalikult tunneksid. Ühtse infosüsteemi MuIS väljatöötamise käigus täpsustatakse ka praegu kehtivaid kirjeldusreegleid.

Eelnõu punkt 1.3. Kõigist muuseumide kogudest puudub täpne ja ajakohane ülevaade ja eelnõu punkt 1.5. Järelevalve muuseumikogude üle ei ole piisav
Kultuuriministeerium pöördus kõigi kesk- ja maakonnamuuseumide poole küsitlusega inventuuride osas 30. märtsil 2004. a (kiri nr 7.12/1625). Küsitluse eesmärgiks oli muuseumides valitseva olukorra kaardistamine.
Üldist olukorda võib tegelikult pidada rahuldavaks: muuseumides toimuvad pidevalt kogude kontrollimised ja inventuurid. Probleemiks on puudulikult vormistatud dokumentatsioon.
Inventuuride läbiviimiseks ei jätku ka tööjõudu. Eriti suuremate kogude puhul tähendab kolme inimese keskendumine inventuurile suurt seisakut muudes tegevustes. Siit lähtuval peaks muutma korda muuseumide inventuuride teostamisel. Võimalik lahendus: pikendada aega 10 aastani, mille

Suur-Karja 23
15076 TALLINN

Reg kood: 70000941
e-mail: min@kul.ee

tel: 628 2250
faks: 628 2200

jooksul muuseumi kogudes viiakse läbi täisinventuur. Selle aluseks on muuseumi direktori poolt kinnitatud inventuuri plaan, kuhu viiakse igal aastal sisse vajalikud muudatused.

Eelnõu punkt 1.4. Muuseumikogusid ei ole võimalik "puhastada"
Nõustume, et muuseumikogust museaalide väljaarvamise süsteemi peaks täiustama ning see peaks põhinema ühtsel kogumispoliitikal. Samas tuleb täheldada, et vastav punkt muuseumiseaduses muudeti kehtetuks just eesmärgil vältida võimalikke väärkäsitlusi museaalide kultuuriloolise väärtuse hindamisel. Korra muutmine vajab muuseumispetsialistide laiemat arutelu ja laiapõhjalisemat otsust.

Eelnõu punkt 1.6. Museaalide arvestus ei vasta raamatupidamise nõuetele
Museaalide arvelevõtmine põhivarana säilikute kaupa saab võimalikuks infosüsteemi MuIS käivitumisega järgmise aasta alguses. Eelnevalt tekitaks korra muutus muuseumide raamatupidamisele suurt lisatööd ja tõenäoliselt lisapingeid muuseumitöö korralduses. Ettepanek on võtta muuseumikogu raamatupidamislikult arvele tervikkoguna ja ühe summana. Kogu siseselt peetakse arvestust MuISis (kajastatakse konkreetse museaali rahaline väärtus). Inventuuride osas oleme nõus Riigikontrolli ettepanekuga Rahandusministeeriumile. Samas on muuseumidel museaalide ostuks kasutada olevaid rahalisi vahendeid keeruline käsitleda investeeringutena, kuna museaalide ostmine ei ole 100% ettemääratav tegevus. Nii näeb investeeringute puhul ette riigieelarve. Tänase seisuga on vastavate ostude ärajäämisega võimalik kasutada allesjäävat raha museaalide korrastamiseks ja restaureerimiseks, mis kitsalt investeeringute puhul ei ole võimalik.

Eelnõu punkt 2.1. Paljude muuseumide hoiutingimused ei vasta nõuetele
Nõustume, et muuseumide hoiutingimused jätavad soovida, mis tuleneb eelkõige sellest, et mitte ükski kesk- või maakonnamuuseumidest ei asu otseselt muuseumiks projekteeritud hoones.
Kultuuriministeeriumi üks põhieesmärke on muuseumide hoiutingimuste parandamine. Viimasel viiel aastal on valminud hoidlad Tartus Raadil Eesti Rahva Muuseumil, Tallinnas Eesti Vabaõhumuuseumil, Eesti Ajaloomuuseumil ja Eesti Meremuuseumil, Rakveres sihtasutusel Virumaa Muuseumid, Põlva Talurahvamuuseumil, Värska Seto Talumuuseumil, Kuressaares Saaremaa Muuseumil, Keilas Harjumaa Muuseumil ja Elvas Tartumaa Muuseumil. 2005. aastal valmib Eesti Kunstimuuseumi uus hoone Kadriorus ning selle kogud saavad kaasaegsed hoiutingimused. Lisaks on remonditud ja saadud kogudele uusi ruume Tallinnas Teatri- ja Muusikamuuseumile ning Haapsalus Läänemaa Muuseumile.
2005. aastal kavatseb Kultuuriministeerium esitada "Eesti riikliku arengukava Euroopa struktuurifondide kasutuselevõtuks – ühtse programmdokumendi aastateks 2004–2006" meetme 2.4 "Turismi arendamine" osa "Keskvalitsuse turismiinvesteeringu projektid" taotlusvooru Eesti Meremuuseumi endise Tallinna lennusadama kai renoveerimise projekti muuseumilaevade hoidmiseks ja eksponeerimiseks ning Pärnu Muuseumi aidahoone ümberehitamise projekti. Mõlemal juhul peetakse silmas museaalide kaasaegseid hoiu- ja eksponeerimistingimusi.
2005. aasta juunis kuulutatakse välja Eesti Rahva Muuseumi uue hoone rahvusvaheline konkurss, mis parandab kardinaalselt seniseid hoiu-, konserveerimis- ja ekspositsioonitingimusi. 2005. aasta juunis kuulutati välja Mahtra Talurahvamuuseumi tiibhoone ideekonkurss, eesmärgiga laiendada ekspositsiooni ja hoidla ruume.
Nimetatud protsessid on alanud mõne aasta eest ning ei oma veel täit mõju. Tingituna valdkonna suurest mahust ja pikaajalisest investeeringute alafinantseerimisest (võrreldes vajadustega) ei ole ka riigi võimalused vajalike investeeringute tegemiseks olnud piisavad.

Eelnõu punkt 2.3. Prioriteetide ebaselgus takistab investeeringute planeerimist
Probleemiks on prioriteetide ebaselgus valdkondade vaheliselt mitte muuseumide valdkonna sees. 1998. aastal vastu võetud Riigikogu otsust on vastavalt võimalustele ellu viidud ja seal kehtestatud ehitiste järjekorrast on kinni peetud. Kahjuks pole suudetud ajagraafikutest alarahastamise tõttu

kinni pidada. Nagu märgitud, on hetkel töös Pärnu Muuseumi ja Eesti Rahva Muuseumi hoonete rajamine. Muuseumide arengustrateegia tegevuskava näeb ette muuseumide edasiste investeeringute prioriteetide määratlemist ja investeeringute pikaajalise kava väljatöötamist.

Eelnõu punkt 3.1. Ühtne infosüsteem ei ole täielikult käivitunud
Muuseumide infosüsteemi juurutamine on toimunud paralleelselt infotehnoloogilise teadmuse viimisega muuseumitöötajateni. Infosüsteemi tööks oli vajalik esmajärjekorras tagada vastav tehnoloogiline baas ja koolitada töötajad. Seni kasutusel oleva süsteemi puhul on olnud probleemiks keerukas tarkvara administreerimine.
2003. aasta lõpus otsustati lähtuvalt infotehnoloogia valdkonna arengust asuda looma uut internetipõhist muuseumide infosüsteemi MuIS, mille puhul toimub kogu süsteemi haldamine, administreerimine ning andmete säilitamine tsentraalselt. See vähendab oluliselt kulusid ja tagab süsteemi ühese toimimise kõigile muuseumidele. Samuti võimaldab uus süsteem teha avalikkusele kättesaadavaks informatsiooni olemasolevate kultuuriväärtuste kohta.

Eelnõu punkt 3.2. Eksponeeritakse vaid väikest osa museaalidest
Eksponeerimistingimuste laienemine on tihedalt seotud investeeringutega ja põhiosas on seega sarnased hoidlate küsimusega. Samas otsivad muuseumid erinevaid võimalusi kogude tutvustamiseks – pedagoogilised programmid, lühemaajalised erinäitused kogude põhjal jne. Tunduvalt peab tõusma kogudes olevate museaalide kohta info kättesaadavus MuISi rakendumisega. Eksponeerimise osas paranevad juba 2005.–2006. aastal tingimused Eesti Kunstimuuseumis, Põlva Talurahvamuuseumis, Läänemaa Muuseumis ja Harjumaa Muuseumis.

Eelnõu punkt 3.3. Muuseumid ei suuda uurijatele alati sobivaid tingimusi pakkuda
Seoses uute hoidlatega valmivad ka uurijatele mõeldud tööruumid.

Eelnõu punkt 3.4. Andmete kogumine museaalide kasutamise kohta ei ole selge ja järjepidev
Andmete kogumine muuseumide külastatavuse ja museaalide kasutamise kohta on toimunud viimased 4 aastat ühesuguse küsitluse kaudu. On tekkinud andmete aegrida muuseumide lõikes, mille põhjal saab teha konkreetse muuseumi osas analüüse ja võrrelda andmeid sarnaste muuseumide vahel. Samas on tegemist n.ö tööandmetega (täpset statistikat kogub Statistikaamet). Mõningane erinevus andmete esitamise osas tuleneb erinevatest meetoditest, mida muuseumid külastajate loendamisel, gruppideks jagamisel jne kasutavad. Andmete kogumise parendamine ja täpsustamine on päevakorral ja seotud eelkõige muuseumide poolt tõstatatud külastajauuringute vajadusest.

Lugupidamisega

Raivo Palmaru
Minister

Anton Pärn 628 2210
Peeter Mauer 628 2246

RAHANDUSMINISTEERIUM

Riigikontroll
Narva mnt 11a
10013 Tallinn

Teie 31.05.2005 nr OSIII-2-7.1/05/822

Meie 17. 06.2005 nr 1-1.13/7747

Muuseumivarade audit

Nõustume teie ettepanekuga muuta riigi raamatupidamise üldeeskirja museaalide inventuuri läbiviimise osas.
Museaalide, aga ka näiteks raamatukogudes olevate raamatute, inventeerimine võiks nende suurt kogust arvestades toimuda vähemalt kord iga viie aasta järel, mitte aga igal aastal, nagu üldeeskiri üldise normina praegu sätestab.
Lisame vastava muudatuse üldeeskirja selle järgmisel muutmisel. Järgmine üldeeskirja muutmise määrus on kavas ette valmistada 2005. a teisel poolaastal.

Lugupidamisega

Aivar Sõerd
Minister

Aare Järvan
Kantsler

Juta Maar 611 3499
juta.maar@fin.ee

RIIGIKONTROLL
Kuupäev 20.06.05 Reg nr OSIII-2-7.1/05/822-2